

FEDERAL SİSTEMLERDE HÜKÜMETLERARASI EĞİLİMLER

Intergovernmentalization Trends in the Federal Systems

Demet ÇELİK ULUSOY *

ÖZ

Federal sistemi bir arada tutan anayasal güvenceli yetki paylaşımıdır. Bu yetki paylaşımında değişiklik yapılabilmesi için, anayasa değişiklikleri veya yetki uyuşmazlıklarını çözmekle görevli olan yüksek mahkeme kararları gerekmektedir. Ancak, federal sistemler değişmesi zor katı anayasalara sahip olduklarından, yüksek mahkemelerin uyuşmazlık denetimine sıklıkla başvurulmasına ve yargı üzerinde sürekli gerilim yaşanmasına neden olmaktadır. Siyasal yaklaşımçılar, sistemin katı hukuksal yapısını eleştirmekte, yetki paylaşımının gelişen ve değişen sosyo-ekonomik durumlara cevap verebilmesi için siyasal süreçleri desteklemektedirler. Bu yönde AB'nin genişlemesi ve politikaların oluşturulması üzerinde etkisi olan hükümetlerarasıcılık, federal sistemlerdeki güvenceli anayasal yetki paylaşımının siyasal süreç içerisinde dönüşmesiyle, yetki uyuşmazlıkları ve federal sistemin biçimine etki etmektedir. Bu nedenle, siyasal süreçte işbirliği mekanizmalarına dayanan hükümetlerarasıcılık yaklaşımı, özellikle federal sistemin kurucu unsurları açısından incelenecektir.

Anahtar Sözcükler: Federal Sistem, Güvenceli Anayasal Yetki Paylaşımı, Yetki Uyuşmazlığı, Federalizmin Siyasal Yaklaşımları, Federal Sistemlerde Hükümetlerarasıcılık.

---

* Yrd. Doç. Dr., Doğu Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Anayasa Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

ABSTRACT

The main feature of the federal system is that constitutional power-sharing between two levels of government. However, constitutional power sharing between the two levels of government shows inevitably overlap during the operative of the federal system. Such overlaps are caused by the occurrence of conflicts of jurisdictions between the two levels. Providing the solution to these conflicts is under the control of the supreme courts by way of judicial review. In this respect *intergovernmentalisation* has an important situation which is affecting the jurisdictions of the power-sharing catalogues outside the judicial review mechanisms. *Intergovernmentalisation* has been a significant impact on the creation of the policy and enlargement of the European Union. It has also great importance in determining the national or central policy in the federal systems. Therefore, in this study, EU policies have an important place in the creation of the intergovernmental approach is described in terms of federal systems' intergovernmental activities.

Keywords: Federal System, Guaranteed Constitutional Powers Sharing, Power Conflicts, Political Approaches of Federalism, Intergovernmentalism in the Federal Systems.

Giriş

Federal sistemlerin kurucu unsuru, egemenliğe sahip iki devlet düzeni arasında (federal ve federe) katı anayasayla oluşturulmuş güvenceli yetki paylaşımıdır. Güvenceli anayasal yetki paylaşımının korunması, anayasa yargısı denetimi yoluyla (*judicial review*) yüksek mahkemeler tarafından gerçekleştirilir. Anayasal yetki paylaşımında hukuken değişiklik, anayasa değişikliği ya da yüksek mahkeme kararlarıyla gerçekleşir. Federal sistemlerde anayasaların değiştirilmesi oldukça güç koşullara bağlandığından, yetki paylaşımının dönüştürülmesi için yüksek mahkemelerin uyuşmazlıkların denetimine ilişkin bu işlevi üzerinde baskılar yaşanmaktadır. Bu nedenle de, federal sistem çoğu zaman uyuşmazlık olarak tanımlanır.¹

---

¹ Ross G. Stephens ve Nelson Wikstrom, "American Intergovernmental Relations: A Fragmented Federal Polity" Oxford University Press, New York, 2007.

Günümüz yetki paylaşımına ilişkin değerlendirmelerde, anayasal yetki paylaşımıyla (*de jure*), uygulamada ortaya çıkan fiili (*de facto*) yetki paylaşımının birbirinden farklı olduğu, bu farkın da giderek belirginleştiği görülmektedir. Zira yetkilerin kullanılmasına yönelik işbirliği ve koordinasyonu geliştirmek adına, genellikle siyasal sürecin ortaya çıkardığı kurum ve mekanizmalar, güvenceli anayasal yetki paylaşımı unsurunun karakterini de değiştirmektedir. AB’de, birliğin genişlemesi yönünde etkisi olduğu ifade edilen hükümetlerarasıcılık² (*intergovernmentalization*), federal sistemlerde de federal yönetimin genişlemesi ve büyümesi açısından ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla hükümetlerarası yaklaşım, AB ve federal sistemleri bir arada incelemeye olanak sağlar.³ Çalışmada federal sistemlerde güvenceli anayasal yetki paylaşımı kurucu unsurunun önemine değinilerek, hükümetlerarasıcılığın yetki paylaşımı ve dolayısıyla yetki uyumsuzluklarına olan etkileri ile federal sistemin biçim değiştirmesine olan katkısı ifade edilecektir.

Federal Sistem ve Anayasal Yetki Paylaşımı Üzerine

Federal devlet, “federal ve federe yönetimler arasında iktidarın güvenli bir şekilde bölünmesi”⁴dir. Anayasal güvenceli yetki paylaşımı, devlet biçiminin tanımlayıcı unsudur.⁵ Dolayısıyla, sistemi oluşturan bir anayasa ve bu anayasayla oluşturulmuş güvenceli yetki paylaşımı olmaksızın, devlet biçiminin hukuken “federal” olarak tanımlanması mümkün değildir. Ayrıca öğretilerde, federal sistemleri tanımlayan unsurlar birbirinden farklıdır. Federal sistemin çok boyutlu yapısıyla, çeşitli teorilerin geliştirmiş olduğu bakış açıları bu farklılığın nedenidir.⁶ Nitekim teorik tartışmalarda fikir birliğine

² Bu eğilim, AB’ye ilişkin literatürde hükümetlerarasıcılık şeklinde ifade edilse de, federal sistemlerde özellikle iki devlet düzeni (federal ve federe) arasında gerçekleşmesi bakımından devletlerarasıcılık şeklinde de kullanılabilir.

³ Alberta Sbragia, “Intergovernmental Relations or Multi-level Governance? Transatlantic Comparisons and Reflections”, içinde, Edoardo Ongaro, Andrew Massey, Ellen Wayenberg, Marc Holzer, (Ed.), “*Governance and Intergovernmental Relations in the European Union and the United States*”, Edward Elgar Publishing, UK-USA, 2010, s. 14.

⁴ Oktay Uygun, *Federal Devlet*, 12 Levha Yayıncılık, İstanbul, 2007, s. 8 vd. Arend Lijphart, “Non-majoritarian Democracy: A Comparison of Federal and Consociational Theories”, *Publius*, Vol. 15, Number 2, 1985, s. 5.

⁵ Arend Lijphart, “*Çağdaş Demokrasiler: Yirmibir Ülkede Çoğunlukçu ve Oydışmacı Yönetim Örüntüleri*”, Ergun Özbudun ve Ersin Onulduran, (Çev.), Yetkin Yayınları, Ankara, 1996, s.147-150.

⁶ Federal sisteme ilişkin teoriler ve bunların birleştirilmesine yönelik çabalar hakkında ayrıntılı bir çalışma için bkz. Uygun, 2007, s. 25.

varılmış tek nokta, federal sistemin “herkeşçe kabul edilmiş bir tanım ve teorisinin bulunmaması”dır.⁷

Federal sistemin tanımlayıcı unsurları ve teorik çerçevesi üzerinde fikir birliği sağlanamadığı gibi fonksiyonel olup olmadığı ilgili görüş birliğine de varılamamıştır.⁸ Bu kapsamda genel olarak federal sistemler, anayasalcı ya da hukuksalcı yaklaşımlarla ele alındığı gibi, siyasal ya da sosyolojik yaklaşımlar tarafından da ele alınmaktadır. Her yaklaşımın, tanım ve kurucu unsurlar açısından birbirinden ayrıldıkları görülmektedir. Ayrıca bu devlet biçiminin, federal sistem, federalizm, federal, federal ilke, federasyon veya federal devlet gibi farklı kavramlarla ifade edilmesi de tanımlara ilişkin karmaşıklık arttırmaktadır.⁹ Özellikle normatif bir kavram olarak federalizm, bölgesel özerk yönetim (belirli derecede özerk kural) ve ortak yönetim unsurlarının (ortak kuralların) birleştirildiği çok katmanlı yönetim anlayışını savunan soyut bir düşünce veya yaşam biçimidir.¹⁰

Ancak gerek sosyolojik, gerekse siyasal yaklaşımların tanımları,¹¹ federal sistemin, hukuken bir devlet biçimi olarak nitelendirilmesinde yeterli

⁷ Jan Erk ve Wilfried Swenden, *New Directions in Federalism Studies*, USA-Canada, Routledge, 2010, s. 1. Erk ve Swenden, 2010, s. 2 vd.

⁸ Erk ve Swenden, 2010, s. 2 vd. George Anderson, *Federalism: An Introduction*, Canada, Forum of Federations, Oxford University Press, 2008, s. 7.

⁹ Bu yönde federalizm belirli bir fikir, federal sistem ise bu fikirden etkilenen siyasi bir sistem olarak kabul edilmektedir. Ann Ward ve Lee Ward, (Ed.), *The Ashgate Research Companion to Federalism*, USA-Canada-New England, Ashgate Publishing Limited, 2009, s. 31. Anand Menon ve Martin Schain, *Comparative Federalism: The European Union and the United States in Comparative Perspective*, USA, Oxford University Press, 2006, s. 15. Kavramsal tartışmaya ilişkin olarak bkz. Demet Çelik Ulusoy, “Federasyon ve Federalizm’in Kavramsal Ayrımından Doğan Federal Siyasal Sistemler”, *Legal Hukuk Dergisi*, Sayı 127, No 11, 2013.

¹⁰ Yazar federalizmin tanımlayıcı bir kavram olmadığını ve federalizmin özünün ise aynı zaman hem birliği, hem de merkezileşmemeyi daimi kılması olduğunu belirtir. Ronald L. Watts, *Comparing Federal Systems in the 1990s*, Canada, Institute of Intergovernmental Relations, Queen's University, 1996, s. 6. Wilfried Swenden, *Federalism and Regionalism in Western Europe: A Comparative and Thematic Analysis*, USA, Palgrave Macmillan, 2006, s. 6.

¹¹ Farklı tanımlar için bkz. Umberto Morelli ve Roberto Castaldi, “Perspectives on Federalism: Why A New Journal?”, *Perspectives on Federalism*, Cilt 1, Tek Sayı, 2009, s. 2. Şener Şenocaklı, *Federalizm ve Kıbrıs Uyuşmazlığı*, Ankara, Tutku Yayınları, 2003, s. 7-10. William Riker, *Federalism: Origin, Operations, Significance*, USA: Boston, Little, Brown and Co, 1964. Craig Volden, “Origin, Operation, and Significance: The Federalism of William H. Riker”, *Publius: The Journal of Federalism*, Cilt 34, Sayı 4, 2004.

ölçüt sağlamamaktadırlar.¹² Bu nedenle sistemi nitelendirmek için belirli bir tanımın kullanılması, onu dar bir alanla kısıtlayabileceğinden, kurucu unsurlar çerçevesinde değerlendirilmesi tercih edilmektedir.¹³ Bir devlet biçimini tanımlamak için hukuki varlık koşullarını ortaya koymak gerektiğinden, federal sisteme ilişkin anayasalci/hukuksalci veyahut da Uygun'un deyiimiyle klasik teoriler¹⁴ başlangıç noktası olarak kabul edilebilir.

Anayasalci yaklaşımların tanımıyla, merkezi bir yönetimle, bağımsız kurucu birimlerin ortak bir anayasa temelinde bir araya gelerek oluşturdukları hukuki bir düzenleme biçimi¹⁵ olan federal sistemin kurucu unsurları,¹⁶

“Federal ve federe yönetimler arasında güvenceli yetki paylaşımı, ikinci mecliste nüfus açısından azınlıkta olan federe birimler lehine orantısız temsiliyetin sağlandığı iki meclislilik, federe birimlerin kendi anayasalarını tek taraflı olarak değiştirebilmelerine karşın federal sistem anayasasını değiştirme sürecine katılma haklarının bulunması ve yerinden yönetim ilkesi”¹⁷ şekilde ifade edilebilir. Bu doğrultuda, hükümetlerarası eğilimlerin etkilediği ve sistemin hayati unsuru olan güvenceli anayasal yetki paylaşımı kısaca ifade edilmelidir.

---

¹² Federal sisteme ilişkin tanımlarda, genellikle ABD, Almanya veya Avusturya gibi federal sistemleri, İspanya veya İtalya gibi bölgesel devlet biçimlerinden veya Avrupa Birliği gibi uluslarüstü yapılardan ayırmak da mümkün değildir. Bu nedenle hukuken nitelendirme yapabilmenin şartlarının ortaya konulması gerekmektedir.

¹³ Alper Arısoy, “Avrupa’da Federalizm Geleneği ve Avrupa Bütünleşmesinde Federalist Akımlar”, *Ege Akademik Bakış / Ege Academic Review*, Cilt: 10, Sayı: 4, Ekim 2010, s. 1196. Alandaki ilk çalışmalarda federal sistemleri, konfederasyonlardan veya üniter devlet biçimlerinden ayıran unsurlar ortaya konulmuştur.

¹⁴ Uygun, 2007, s. 8.

¹⁵ Frank B. Cross, “The Folly of Federalism”, *Cardozo Law Review*, 2002-2003, Vol. 24:1, s. 3-8. İlhan Lütem, “Cihanşümul Bir Federalizm'in Şartları ve Güçlükleri”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1951, s. 310.

¹⁶ Federal sisteme ilişkin kurucu unsurların anayasal yaklaşım taraftarlarınca farklı biçimlerde ifade edildiği de görülmektedir. K.C. Wheare, *Federal Government*, Oxford, Oxford University Press, 2nd Edition, 1951, s. 10 vd. Albert V. Dicey, “Federal Government”, *Law Quarterly Review*, 1885, s. 80 vd. Lori Thorlakson, “Comparing Federal Institutions: Power and Representation in Six Federations”, *West European Politics*, Routledge Publishing, 26:2, 2003, s. 1-3.

¹⁷ Lijphart, *Çağdaş Demokrasiler*, s. 148. Tufan Erhürman, “Çok Katmanlı Toplumlarda İstikrarlı Demokrasi: Birleşik Kıbrıs Örneği”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, N: 61 (1), 2012, s. 125.

Güvenceli Anayasal Yetki Paylaşımı Ne İfade Etmektedir?

Federal sistemleri kurumsalcı¹⁸ açıdan inceleyen anayasal teorilere göre, anayasal yetki paylaşımının güvenceli olabilmesi için belirli koşulların varlığı gereklidir. Bu koşullar, yetki paylaşımının, yazılı ve katı bir anayasayla yapılması, anayasanın federal katılaştırma unsurunu içermesi ve yetki uyuşmazlıkların çözümünde görevli yüksek mahkemelerin bulunmasıdır.

Federal sistemin teminatı olan yazılı anayasayla,¹⁹ iki yönetim düzeninin yetki alanları belirlenerek, bu alanların koruma altına alınması sağlanır.²⁰ Lijphart, yazılı anayasanın “federal ilkenin temel mantıksal sonucu” olduğunu belirtir.²¹ Ayrıca yazısız anayasal düzende, anayasanın nasıl değiştirileceğine ilişkin bir hüküm bulunmadığından, bu tür anayasalar, esnek anayasa olarak tanımlanır.²² Böyle bir sistemde, yetki paylaşımına ilişkin kurallar belirlendikleri gibi değiştirilebilir ki bu durumda da güvenceli yetki paylaşımı bir anlam ifade etmeyecektir.

Anayasal güvenceli yetki paylaşımı için, anayasaları katılaştırmada kullanılan sınırlamalarla²³ birlikte, anayasanın “federal katılaştırma unsurunu” da içermesi gerekmektedir. Bu unsur, her iki yönetim düzeninden birinin anayasayı tek taraflı olarak değiştirememesini, bunun ortak anayasa şemsiyesi altına garanti altına alınmasını ifade eder. Böylelikle, federal anayasa için federal ve federe yönetim düzenleri bakımından çifte ya da ikili

¹⁸ Kurumsalcı veya eski kurumsalcılık eleştirileri için bkz. Scott L. Greer, (Ed.), “*Territory, Democracy and Justice Regionalism and Federalism in Western Democracies*”, Palgrave Macmillan, 2006, New York, s. 10. Wachendorfer-Schmidt, (Ed.), “*Federalism and Political Performance*”, s. 3. Kefale, “*Federalism and Ethnic Conflict in Ethiopia*”, s. 30.

¹⁹ Lijphart, “*Non-majoritarian Democracy*”, s. 4-5. Aynı yönde bkz. Erhürman, 2012, s. 126 vd.

²⁰ Erdoğan, Mustafa, “*Anayasal Demokrasi*”, Ankara, Siyasal Kitabevi, 6. Baskı, 2004, s. 29-31.

²¹ Lijphart, “*Çağdaş Demokrasiler*”, s. 148. Bu konuda Erhürman “yetki paylaşımının yazılı olmayan anayasayla da güvenceli hale getirilebileceği teorik olarak düşünülebilse bile”, bunun özellikle çeşitlilik unsurunun yoğun olarak bulunduğu çok katmanlı toplumlar bakımından “sürekli bir tartışma ve istikrarsızlık sebebi” olabileceğini belirtmiştir. Erhürman, 2012, s. 126, 66.

²² Erdoğan Teziç, “*Anayasa Hukuku*”, 13. Baskı, Beta Yayınevi, 2009, İstanbul, s. 154,169. Kemal Gözler, “*Anayasa Hukukunun Genel Esasları*”, 1. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, Eylül 2010, s. 59.

²³ Gözler, “*Anayasa Hukukunun Genel Esasları*”, s. 60-63. İbrahim Kaboğlu, “*Anayasa Hukuku Dersleri*”, Legal Yayınevi, 9. Baskı, İstanbul, 2014, s. 12.

katılık unsuru sağlanmaktadır.²⁴ Nitekim federal katılaştırma unsurunu içermeyen yetki paylaşımında, yönetim düzenlerinden herhangi biri dilediği zaman bu ilkeleri değiştirebilir. Bu da “güvenceli” yetki paylaşımı unsurun anlamsız kalmasına neden olabilecektir. Aynı yönde Burgess, federal sistemde yetkilerin, federe yönetimlerin katılımı ve iradesi olmaksızın değiştirilemeyecek üstün bir anayasayla teminat altına alınması gerektiğine işaret eder.²⁵

Nitekim yazılı ve katı anayasa unsuru,²⁶ bu üstünlüğü korumak için, anayasaya uygunluk denetimi yoluyla görevli yüksek mahkemelerin varlığını da gerektirir.²⁷ Anayasal güvenceli yetki paylaşımının garantörü ve sistemin sigortası olması olan yüksek mahkemeler, çeşitlilik ve birliğin dengede kalmasını sağlar.

Hukuksal olarak yetki paylaşımında değişiklik yapılabilmesi için ya anayasada belirtilen usullere bağlı kalarak anayasa değişikliği yapılması ya da anayasaya uygunluk denetimi yoluyla yüksek mahkemelerin yetki

²⁴ Örneğin Avustralya ve İsviçre federal sistemlerinde anayasa değişikliği için her iki egemenlik düzeyinde ayrı ayrı referandum öngörülmüştür. Gerhard ROBBERS, (Ed.), “*Encyclopedia Of World Constitutions*”, Facts On File, Inc., New York, 2007, s.48, 886.

²⁵ Michael Burgess, *Comparative Federalism: Theory and Practice*, USA-Canada, Routledge, 2006, s. 158. Erhürman, 2012, s. 126-127.

²⁶ Federal sistemin yazılı ve katı anayasa unsuruna olan bağlılığı AB’nin yapısı bakımından da tartışılmıştır. Federal sistemin unsurlarından hareketle AB’de, üzerinde uzlaşmış katı ve üstün bir anayasayla yetki paylaşımı olmadığı sürece, fiilen (*de facto*) federal bir yapı olduğundan söz etmek mümkün olsa bile, hukuki varlık koşulları gereği federal bir sistemden söz etmek mümkün değildir. Saunders, AB’nin, uluslararası boyuttan, “yarı-anayasal boyuta” ve “federal benzeri” (*quasi-federalism*) bir konuma ulaştığını belirtir. Saunders, Cheryl, “Constitutional Arrangements of Federal Systems”, *Publius*, Vol. 25, No. 2, 1995, s. 7. Watts ise AB’ni federal siyasal sistemler içerisinde değerlendirmektedir. Watts, “*Comparing Federal Systems in the 1990s*”, s. 86. Federal siyasi sistemlere ilişkin olarak bkz. Çelik Ulusoy, 2013, s. 77 vd. Öğretide AB’nin yapısına ilişkin tartışmalar için bkz. Heywood, *Political Theory*, s. 115. Burgess, *Comparative Federalism*, s. 266. Fusun Arsava, “Avrupa Anayasası’nı Tercih Nedenleri”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 2, Sayı 5 (Bahar 2005), s. 25-48. Michael Burgess, *Federalism and European Union: The Building of Europe, 1950–2000*, USA- Canada-London, Routledge-Taylor & Francis, 2002, s. 253 vd. M. Gülce Kumrulu, “Avrupa’nın Geleceğine İlişkin Konvansiyon”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 4, (Bahar: 2003), s. 176.

²⁷ Wheare, *Federal Government*, s. 10. Dicey, “Federal Government”, s. 80 vd. Thorlakson, “Comparing Federal Institutions”, s. 1-3. Dicey, mahkemelerin federal sistemlerin karakteristik özelliklerinden biri olduğunu dile getirmektedir. Albert V. Dicey, *An Introduction to the Study of the Law of the Constitution*, London, Macmillan and Company Ltd, (10th edition), 1959, s. 144.

uyuşmazlıklarının çözümlenerek yetki paylaşımı kataloğunu yeniden yorumlaması gerekmektedir. Yüksek mahkemelerin kararlarının, yetki paylaşımı kataloğu üzerinde her zaman için doğrudan bir etkisi olmayabilir. Ancak federal sistemlerdeki bugünkü durum, mahkeme kararları nedeniyle yetki paylaşımının fiili yapısı ile anayasal yapısı arasında uçurumlar oluşmasına neden olmuştur. Dolayısıyla yetki uyuşmazlıklarının çözümünde yüksek mahkemelerin fiili yetki paylaşımının yapısında önemli bir payı bulunmakta, literatürde bu duruma, yargıç yapımı federalizm (*judge-made federalism*) denilmektedir.²⁸

Ne var ki federal sistem anayasalarında değişiklik yapmak oldukça güç olduğundan, sistemde değişiklik sağlamak için yüksek mahkemeler üzerinde sıklıkla baskılar olabilmektedir. Ancak, anayasal güvenceli yetki paylaşımı ve bunu garanti altına alan unsurlar, sistemi oldukça katılaştırmakta bu durum ise özellikle siyasal yaklaşım taraftarlarınca eleştirilmektedir. Bu nedenle yetki paylaşımının, gelişen ve değişen sosyo-ekonomik ihtiyaçlar nedeniyle dönüştürülmesi için alternatif bir araç olarak hükümetlerarası yaklaşımın geliştiği görülmektedir. Bu yaklaşıma göre, hükümetlerarası pazarlıklar aracılığıyla, anayasal yetki paylaşımında yetki uyuşmazlıkları ortaya çıkmadan da fiilen (*de facto*) dönüşümler olabilmektedir. Özellikle bu eğilimlerin, anayasal yetki paylaşımındaki ortaklaşa yetkiler ile federe yönetimlerin, federal yönetime olan mali bağımlılıkları üzerinden geliştiği görülmektedir.²⁹

Yetki Paylaşımını Etkileyen Faktörler

Federal sistem, “vatandaşlar üzerinde aynı anda görev yapan özerk, çatışan (*superposition*) ve ortak kurallardan oluşan iki farklı yönetim düzeninin bir araya gelerek oluşturdukları devlet biçimlerinin özel bir birleşimi”dir.³⁰ Bu nedenle federal sistem, “statik bir tasarımda büsbütün sabit faktörlerin değişmez bir dağılımı şeklinde değil, sürekli değişen”³¹ bir yapıdır.

²⁸ Anna GAMPER, “Judge Made Federalism? The Role of the Constitutional Court in Austria”, *International Association of Centers for Federal Studies (IACFS)*, 2005, s. 5.

²⁹ Bolleyer ve Bytzek, “Government Congruence and Intergovernmental Relations in Federal Systems”, s. 375.

³⁰ Andreas Auer, “The Constitutional Scheme of Federalism”, *Journal of European Public Policy*, V. 12:3, June 2005, s. 419.

³¹ Erk, *Explaining Federalism*, s. 6.

Özünde, federal ve federe yönetimler arasında yetkilerin ve sorumlulukların paylaşılması suretiyle yürütülen ortak bir devlet süreci³² bulunan federal sistemde, iki yönetim düzeninin farklılaşmaları için serbest alan bırakılması önem arz eder. Bu da, “bir yandan yetkilerin serbestçe kullanılmasına imkân sağlayacak ortamın yaratılması, diğer yandan da ulusal birliği korumak için güvenli ve etkin bir merkezi hükümetin varlığını” gerektirir.³³

Bu süreçte sistemin dengede kalması, iktidar merkezlerin anayasal düzene uymalarını gerektirir. Ancak, anayasal yetki paylaşımında federal ve federe yönetimler arasında yetkiler kaçınılmaz olarak çakışmakta, bu durumda, çoğu zaman yetki uyuşmazlığına neden olmaktadır.

Federal sistemlerde yetki ya da güç kavramı, Bodin’in egemenliği kanun yapma iradesi olarak gördüğü klasik egemenlikle bağdaşır.³⁴ Nitekim bu sistemde yetki, genellikle güç (*power*) kavramıyla eş anlamlı olarak kullanılmakta,³⁵ uyuşmazlığa konu olan yetkiler (*power, authority, competence*) ise, genel olarak “bir konuda/alanda kesin kararlar alabilme”³⁶, “norm oluşturma”, “bağımsız olarak ilk-elden düzenleme yapabilmeye” ilişkin asli bir iradenin kullanılması anlamına gelmektedir.

Ancak devlet düzenlerinden birine verilmiş olan geniş yetki başlıkları, (ceza hukuku, ticaret veya sağlık gibi) diğer devlet düzeninin yetkileri ile kaçınılmaz olarak çatışmaktadır. Bu yetki çatışmaları, her iki yönetim düzeni arasında yetki uyuşmazlıklarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Yetki uyuşmazlıkların çözümü içinse, yüksek mahkemelerin yargısal denetimine başvurulmaktadır.

Federal ve federe yönetimler arasında ortaya çıkan uyuşmazlıklar, genellikle belirli bir alanındaki yasama yetkisinin kullanılmasına ilişkindir. Taylor, federal yönetim düzeninin yetkilerini genişletmeye karar verdiklerinde, bunun özellikle yasama yetkileri kapsamında olacağı belirtir.³⁷

³² Morgan, Iwan W. ve Davies, Philip J., *The Federal Nation: Perspectives on American Federalism*, USA, Palgrave Macmillan, 2008, s. 8.

³³ Burgess, *Comparative Federalism*, s. 17.

³⁴ Ece Göztepe, “Avrupa Birliği’nin Siyasal Bütünleşmesi ve Egemenlik Yetkisinin Paylaşılması Sorunu”, Seçkin Yayınları, Ankara, 2008, s. 53.

³⁵ Markku Suksi, “*Sub-State Governance through Territorial Autonomy*”, Springer, Berlin, 2011, s. 1.

³⁶ Lijphart, “*Çağdaş Demokrasiler*”, s. 148.

³⁷ Gregory Taylor, “*Characterisation in Federations: Six Countries Compared*”, Springer, 1st Edition, 2005, s. 96.

Uyuşmazlık, bir yargıcın müdahalesinin gerekli olduğu yargısal süreçlerle, kurallara, normlara ve standartlara bağlı olarak, yargılama sürecinde geçen hukuki uyuşmazlıklar ve uyuşmazlığa taraf olanların güçlerinin belirleyici olduğu, müzakere yöntemiyle çözülebilen siyasi uyuşmazlıklar şeklinde iki türdür.³⁸ Sistemin anayasal kurucu unsurları, uyuşmazlıkların yargısal süreçle çözümlenmesini ifade ederken, yetki paylaşımına ve dolayısıyla yetki uyuşmazlıklarının ortaya çıkması veya çıkmamasına etki eden hükümetlerarasılaşma eğilimleri, özellikle ikinci türden uyuşmazlıklara etki etmektedir.

Mahkemelerin yetki uyuşmazlıklarına ilişkin kararları yönetim düzenlerinin anayasada belirtilen münhasır, ortaklaşa veyahut da saklı yetki alanları üzerinde dönüşümler yaşanmasına neden olmaktadır. Mahkemeler, federal ve federe yönetim hukuklarının aralarındaki çatışmayı çözmek için öncelikle ilgili federal veya federe yönetim düzeni normunun anayasal yetki paylaşımına uygun olup olmadığını denetleyecektir.³⁹ Bu yönde anayasaya uygunluk denetimi yoluyla yüksek mahkemelerin üstlendiği işlevlerden biri de, federe yönetimlerin egemenliklerinin garantörü olmaktır.⁴⁰

Yetki paylaşımına etki eden faktörler, sadece yetki uyuşmazlıklarının ortaya çıkması ve bunların yargısal çözümüne başvurulmasıyla sınırlı değildir. Yetki paylaşımı, çoğu zaman dikey kuvvetler arasında işbirliği ve koordinasyonun geliştirilmesiyle ortaya çıkan hükümetlerarası faaliyetleri de değiştirmektedir. Böylelikle, sistemde ortaya çıkabilecek yetki uyuşmazlıklarının karakteri de değişmektedir.

Literatürde yetki paylaşımının korunması ve yüksek mahkemelerin uyuşmazlık çözümüne ilişkin yetkileri bakımından bazı yaklaşımlar, hükümetlerarasıcılığı desteklemeleri bakımından önemlidir. Bu bağlamda öncelikle yüksek mahkemelerin sistemin işleyişine fazlaca müdahale

---

³⁸ Hans KELSEN, "Compulsory Adjudication of International Disputes", *The American Journal of International Law*, Vol. 37, 1943, s. 398. Levent GÖNENÇ, *Türkiye'de Seçim Uyuşmazlıkları ve Çözüm Yolları*, Ankara, Adalet Yayınevi, 2008, s. 22.

³⁹ John C. Yoo, "Judicial Safeguards of Federalism", *Southern California Law Review*, Vol. 70, 1996- 1997, s. 1373. Bu konuda eleştirel bir çalışma için bkz. Mark Tushnet, *Taking the Constitution Away from the Courts*, USA, Princeton University Press, 1999, s. 99.

⁴⁰ Bir diğer işlevi ise ve federe yönetim ile bireylerin hak ve özgürlüklerini koruyarak geliştirmektir. Yoo, "Judicial Safeguards of Federalism", s. 1313.

ettiklerini, yargının organının kendisini sınırlaması (*judicial self-restraint*) gerektiğini ileri süren federalizmin siyasal koruma teorisi (*political safeguard of federalism*)⁴¹ önemlidir.

Federalizmin siyasal süreç ve mekanizma aracılığıyla korunamayacağı, bu korunmanın ancak yargısal otoritenin sağlayacağı teminatla dengede kalabileceğine ilişkin görüşler ise, yargısal koruma teorisi (*judicial safeguard of federalism*) etrafında birleşmişlerdir.⁴² Bu görüş, yüksek mahkemelerin üstlendiği en eski yetkilerinden biri olarak anayasaya uygunluk denetimini desteklemektedir. Ancak yargı organı anayasal yetkileri, yetki paylaşımının yeniden paylaşılmasına ya da yasama yetkilerinin birbirine karışmasına neden olacak şekilde yorumlamalıdır.⁴³

Buna karşın siyasal koruma yaklaşımı, yüksek mahkemelerin federal yönetimi sınırlayan kararlarının anayasal yetki paylaşımıyla uyumsuzluğuna işaret etmektedir. Üstelik yüksek mahkemelerin bazı kararlarında dahi, federe yönetimlerin yetki ve özerkliklerinin korunmasının en iyi yolunun siyasal süreç olduğu belirtilmiştir.⁴⁴ Dolayısıyla, yüksek mahkemelerin federe yönetimlerin egemenliklerini ya da haklarını korumak adına, federal yasaları geçersiz kılması bu yaklaşım taraftarlarınca eleştirilmektedir.⁴⁵ Yaklaşımına göre yüksek mahkemelerin, siyasi iktidarın ideolojisiyle aynı fazda olduğu durumlarda merkezileşme tehdidi söz konusu olacağı gibi federal sistemin merkezileşme süreci de hızlanacaktır.⁴⁶

⁴¹ Tim Koopmans, *Courts and Political Institutions: A Comparative View*, New York, Cambridge University Press, 2003, s. 52.

⁴² Yoo, "Judicial Safeguards of Federalism", s. 1404. Özellikle ABD Yüksek Mahkemesi Başyargı'ı Rehnquist'in, yargısal koruma teorisinin yeniden ortaya çıkmasında önemli rolü olduğunu belirtmek gerekmektedir.

⁴³ George Matthew, "Republic of India", içinde, Akhtar Majeed, (Ed.), "*Distribution of Powers and Responsibilities in Federal Countries*", Canada, McGill-Queen's University Press, 2005, s. 160.

⁴⁴ US Supreme Court *Garcia v. San Antonio Metropolitan Transit Authority* U.S. 469 s. 553, 528 (1985). İnternet Kaynak: <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/469/528/case.html>, Erişim Tarihi: 10-07-2014.

⁴⁵ Örneğin ABD Yüksek Mahkemesi *United States v. Alfonso Lopez, Jr*, 514 U.S. 549 (1995) kararı. Karara için bkz. Bednar, Eskridge, "*Steadying The Court's 'Unsteady Path: A Theory of Judicial Enforcement of Federalism*", s. 1448. Ayrıca yüksek mahkeme kararlarının karşılaştırmalı değerlendirmesi için bkz. David L. Weiden, "Judicial Politicization, Ideology, and Activism at the High Courts of the United States, Canada, and Australia", *Political Research Quarterly*, 23 March 2010, V. 64, s. 339.

⁴⁶ Volden, "Origin, Operation, and Significance", s. 106.

Siyasal koruma yaklaşımı, federal sistemin garantörü olarak özellikle federe yönetimlerin temsiliyetinin sağlandığı ikinci meclislerin yeterli olduğuna işaret etmektedir. Bu yolla federe yönetimler, federal organların seçimlerine katılmak veya veto yetkisi gibi önemli politik araçlarla, kendi çıkarlarına zarar getirebilecek politikaları engelleyebilir ve hatta durdurabilirler.⁴⁷ Federe yönetimlerin yetkilerinin, federal yönetim tarafından ihlal edilmemesi, onların yasama ve yürütme organlarında eşit temsil edilmelerine bağlıdır. Böylece federe yönetimler, siyasi sistemde önemli yere sahip olmaktadır.⁴⁸ Federal sistemin oluşumunu siyasi yaklaşıma dayandıran teorisyenler ise, bunun siyasi elitlerin, sistemin asgari ya da siyasi koşulları üzerinde yaptıkları bir dizi pazarlığın (*bargain*) ürün şeklinde açıklarlar.⁴⁹

Bu yönde siyasi koruma yaklaşımının sistemin asli unsuru olarak belirlediği ikinci meclisler de, hükümetlerarası kurumlar oldukları ifade edilir. Özellikle federe yönetimlerin eşit sayıda üyeye temsil edildiği Alman ikinci meclisi (*Bundesrat*) hükümetlerarasıcılığın geliştiği kurumlara örnek gösterilmektedir. Aynı biçimde Avustralya ve ABD ikinci meclislerinde de federe yönetimler eşit üyeye temsil edilmekte, ancak burada, üyelerin federe yönetimlerden ziyade kendi siyasi partilerini temsil ettikleri belirtilmektedir. Ancak uygulama göstermektedir ki, hükümetlerarasıcılığın federal sistemlerdeki gelişiminde, yasama organından daha fazla yürütme organının rolleri etkindir.⁵⁰

⁴⁷ Neal Devins, "The Judicial Safeguards of Federalism", *Northwestern University Law Review*, 2004, Vol. 99, No. 1, s. 132.

⁴⁸ Wechsler, "The Political Safeguards of Federalism", s. 543-560.

⁴⁹ William Riker, "*Federalism: Origin, Operations, Significance*", USA: Boston, Little, Brown and Co, 1964. s. 50-51. William H. Riker, "Six Books in Search of a Subject or Does Federalism Exist and Does It Matter?", *Comparative Politics*, Vol. 2, No. 1 (Oct, 1969), s. 137. Craig Volden, "Origin, Operation, and Significance: The Federalism of William H. Riker", *Publius: The Journal of Federalism*, N: 34:4, 2004, s. 90. Federal sistemlerin oluşmasında ifade edilen pazarlık ise, "farklı devlet düzenlerinde bulunan siyasi aktörlerin bir araya gelme (*birlik oluşturma*) yönündeki eylemlerinin bir ürünü" şeklinde tanımlanmaktadır. Riker, *Federalism*, s. 12. Burgess, *Comparative Federalism*, s. 78, 156. Federal sistemde pazarlık, sistemin dikey biçimde örgütlenen egemen devletleri ve bunların siyasi kurum ve aktörleri arasında gerçekleştirilir. Mikhail Filippov, "Riker and Federalism", *Constitutional Political Economy*, 16, 93-111, 2005, s. 94 vd.

⁵⁰ John Phillipmore, "Understanding Intergovernmental Relations: Key Features and Trends", *Australian Journal of Public Administration*, vol. 72, no. 3, s. 232.

Federal sistemlerde hükümetlerarası eğilimler, siyasal yaklaşıma ilişkin görüşlerle uyumlu görünmektedir. Hükümetlerarasıcılık, federal sistemin yönetim düzenleri arasındaki politik faaliyetlerin koordine edilmesinde önemli bir araç olarak kabul edilmekte⁵¹ yetki paylaşımının dönüşümünde ve yetki paylaşımına ilişkin uyuşmazlıklarda, alternatif bir yol olarak gösterilmektedir.⁵² Yaklaşımın alternatif olarak ifade edilmesinin nedeni, yetki paylaşımının yüksek mahkemelerin yetki uyuşmazlıklarının çözümüne ilişkin yetkisiyle etkilemesinin anayasal bir yöntem olarak benimsenmesidir.⁵³ Ancak yaklaşım, yetki paylaşımının, uyuşmazlıklar ortaya çıkmadan dönüşmesine etki eden ve çoğu durumda da hukuksal olmayan yöntemleri desteklemektedir.⁵⁴ Bu yönde öncelikle yaklaşımın federal sistemlerdeki uygulama alanları örnekleriyle ortaya konulmalıdır.

Genel Olarak Hükümetlerarasılık

Günümüze değin AB'nin yapısı, işleyişi ve gelişimi farklı kuramlarla açıklanmaya çalışılmıştır. Kuramların birçoğu AB'nin yapısı ve işleyişi üzerine odaklanırken, bir kısmı ise genişleme sürecine ilişkin olarak ifade edilmektedir.⁵⁵ AB'nin genişleme süreci ise Birliğe tam üye olmayan ya da

⁵¹ Nicole Bolleyer ve Evelyn Bytzek, "Government Congruence and Intergovernmental Relations in Federal Systems", *Regional and Federal Studies*, Vol. 19, No. 3, 371-397, July 2009, s. 371.

⁵² Dirk Hanschel, "Mechanisms of Conflict Resolution in Federalist States-The Redistribution of Legislative Powers as a Viable Means?", *IACL Conference Paper*, Mannheim, 2006, s. 8.

⁵³ Yüksek mahkemelerin varlığı, federal sistemlerin karakteristik özelliklerinden biridir. Albert V. Dicey, "An Introduction to the Study of the Law of the Constitution", (10th edition), 1959, Macmillan and Company Ltd, London, s. 144. Ronald L. Watts, *Comparing Federal Systems in the 1990s*, Institute of Intergovernmental Relations, Queen's University, Canada, 1996, s. 15 vd. Ivo D. Duchacek, *Comparative Federalism: The Territorial Dimension of Politics*, London: Holt, Rinehart and Winston, 1970, s. 207 vd.

⁵⁴ Phillimore, "Understanding Intergovernmental Relations" s. 229.

⁵⁵ Aytuğ çalışmasında, Avrupa Bütünleşmesini açıklamaya çalışan kuram ve yaklaşımları; federalizm, yeni işlevselcilik, liberal hükümetlerarasıcılık, çok düzeyli yönetim, yeni kurumsalcılık ve sosyal inşacılık şeklinde açıklamaktadır. AB'nin genişlemesini açıklamaya dönük olarak ortaya atılan kuramlardan bir diğeri işlevselciliştir. Kuramlara ilişkin genel bilgiler için bkz. Aytuğ, , "AB Anayasasının Reddedilme Dinamikleri ve AB'nin İzlediği Yeni Strateji: Lizbon Antlaşması", s.16 Bu kuram temel olarak, "uluslararası örgütlerin, teknik ve ekonomik sorunların çözümünde ve barışın, refahın, sosyal hizmetlerin sağlanmasında ulus devletlerden daha başarılı olacakları" varsayımı üzerine geliştirilmiştir. Bununla birlikte AB'nin genişlemesinde ortaya atılan diğeri bir kuram, yeni işlevselciliştir. Bu kuramın, işlevselci ve federalist temellere dayandığı ve Avrupa bütünleşmesi

olamayacak ülkelerle kurumsallaşmış ilişkilerin yaygınlaştırılması (siyasi, ekonomik ve sosyal ilişkiler kurarak, anlaşmalar, ortaklıklar ve işbirlikleri gibi normatif bağlarla) ve bunun Birliğin değişik sınırlarına olan etkileriyle, AB'nin tüm kurumlarıyla bu ülkelere etki etmesi şeklinde tanımlanmıştır.⁵⁶

AB'nin genişleme süreci, “tam üye olmayan ya da olmayacak ülkelerle kurumsallaşmış ilişkilerin yaygınlaştırılması ve bunun Birliğin değişik sınırlarına olan etkileri”⁵⁷ şeklinde tanımlanmaktadır. AB'nin genişlemesi geniş bir perspektiften inceleyen Mercan, çalışmasında AB'nin üye ülkelerin dışında, üye olmayan ülkelere tüm kurumlarıyla etki etmesinden yola çıkmaktadır.⁵⁸ Yazar genişleme kavramını, “AB'nin birliğe üye olmayan ülkelerle siyasi, ekonomik ve sosyal ilişkiler kurarak, anlaşmalar, ortaklıklar ve işbirlikleri gibi normatif bağlarla, AB politikalarını zaman içerisinde bu ülkelere yayılması ve o ülkelerin eylem ve ilişkilerini şekillendirmeye başlamasını”⁵⁹ şeklinde ele almaktadır.

AB'ne ilişkin ortaya atılan öncelikli kuramlardan biri de şüphesiz ki federalizm yaklaşımıdır.⁶⁰ Bu yaklaşımla, Avrupa Birliği'nin bütünleşmesi ortaya konulduğu gibi Avrupa ülkelerinin anayasal güç dağılımına dayalı barışçıl bir federal sistemde birleşmeleri de vurgulanmıştır. Mercan'ın ifadesiyle, söz konusu görüşler, Avrupa bütünleşmesinin derinleşmesine işaret etmekte ve federal sistem içerisindeki yerel, ulusal ve federal güç paylaşımının içeriği, sürdürülebilirliği ve halkın temsili unsurları üzerinde durduğunu göstermektedir.⁶¹ Ayrıca, 1924 yılında ortaya atılan ancak, o yıllarda kabul görmeyen Pan Avrupa Hareketi'nin, Avrupa'da federal bir yapılanma öngördüğü belirtilir. Bu hareketin federal yaklaşıma ilişkin

---

çalışmalarında ağırlıklı olarak ön plana çıktığı ifade edilir. Mercan, “Siyasal Bütünleşme Kuramları Işığında AB Genişlemesi”, s. 70.⁵⁵ Yeni işlevselcilik yaklaşımına göre “iktisadi, mali ve teknik alanlar gibi daha az önemli politika alanlarında başlatılan bütünleşme, zamanla yayılma etkisi nedeniyle diğer alanlara da yayılıp siyasal bütünleşmeye dönüşmektedir.” Aytuğ, “AB Anayasasının Reddedilme Dinamikleri ve AB'nin İzlediği Yeni Strateji”, s. 150-152.

⁵⁶ Aytuğ, “Bütünleşme Kuramlarının Avrupa Birliği Genişlemesine Bakışı”, s. 150. Mercan, “Siyasal Bütünleşme Kuramları Işığında AB Genişlemesi”, s. 67-73. Yaklaşımın bir eleştirisi için bkz. Nilüfer Karacasulu, “Avrupa Entegrasyon Kuramları ve Sosyal İnşaatçı Yaklaşım”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 3, No: 9, 2007, s.64.

⁵⁷ ibid.

⁵⁸ Mercan, “Siyasal Bütünleşme Kuramları Işığında AB Genişlemesi”, s. 67-73.

⁵⁹ ibid, s. 68.

⁶⁰ Karacasulu, “Avrupa Entegrasyon Kuramları ve Sosyal İnşaatçı Yaklaşım”, s. 89 vd.

⁶¹ Mercan, “Siyasal Bütünleşme Kuramları Işığında AB Genişlemesi”, s. 70.

görüşlerinin ise, daha sonraları AB projesinin temellerini atan siyasetçiler tarafından benimsendiğine dikkati çekilmektedir.⁶²

Burada ayrıca ifade etmek gerekir ki, federal sisteme ilişkin öğretide sıklıkla tartışılan konulardan biri de, özellikle AB'nin yapısıdır. Federal bir sistem ya da *de facto* yani fiili bir federal yapı olarak tasvir edilen AB için üzerinde uzlaşa sağlanmış, üstün ve bağlayıcı bir anayasaya sahip olmadıkça, uluslarüstü bir birlik olduğu yönündeki görüşler ağırlık kazanmaktadır. Dolayısıyla öğretide bu konuya ilişkin tartışma devam etmektedir.⁶³ Ancak bu konuda, çalışmanın başında ifade edilen federal sistemlerin tanımlayıcı unsurlarını göz önüne almak gerekmektedir. Tanımlayıcı unsurlara ilişkin açıklamalar ışığında, AB'de, katı ve üstün bir anayasayla, üzerinde uzlaşmış bir anayasal yetki paylaşımı olmadığı sürece, *de facto* federal bir sistemden bahsetmek mümkün olsa bile, hukuki varlık koşulları gereği federal bir sistemden söz etmek mümkün değildir.

AB'de, belirli bir dönem anayasallaşmaya yönelik çabalar, federal sisteme ilişkin tartışmaları tekrar gündeme taşıdığı gibi bütünleşmenin sekteye uğradığı dönemlerde ise hükümetlerarasıcılık yaklaşımının öne çıktığı belirtilmektedir.⁶⁴ Bu yaklaşıma göre bütünleşme egemen devletlerin kendi çıkarlarını savunurken oluşturdukları anlaşmalarla gelişmektedir. Devletlerin çıkarları doğrultusunda hükümetlerarası görüşmelerle işbirliğine varılabilir.⁶⁵

Hoffmann'ın geliştirdiği hükümetlerarasıcılık, üye devletlerin Avrupa bütünleşme düzenini kontrol etmekte birincil aktör olduklarını⁶⁶ ve bütünleşme sürecinde ulusal hükümetlerin kendi halkının çıkarlarını

⁶² Müzeyyen Özlem Çetin ve Yalçın Alganer, "Avrupa'da Birlik ve Bütünleşme Hareketleri (I)", *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Yıl 2007, Cilt XXIII, Sayı 2, s. 301.

⁶³ Bu konudaki tartışmalara ilişkin olarak bkz. Füsün Arsava, "Avrupa Anayasası'nı Tercih Nedenleri", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 2, Sayı 5 (Bahar 2005), s. 25-48. Michael Burgess, *Federalism and European Union: The Building of Europe, 1950-2000*, USA- Canada-London, Routledge-Taylor & Francis, 2002, s. 253 vd. M. Gülce Kumrulu, "Avrupa'nın Geleceğine İlişkin Konvansiyon", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 4, (Bahar: 2003), s. 176.

⁶⁴ Sergio Fabbrini, "Intergovernmentalism and Its Limits: The Implications of the Euro Crisis on the European Union", *Comparative Political Studies*, Vol. 46, No. 9, September 2013, s. 1003. Öraz, "Andrew Moravcsik ve Liberal Hükümetlerarası Sistem ile Avrupa Bütünleşmesi", s. 1612.

⁶⁵ Karacasulu, "Avrupa Entegrasyon Kuramları ve Sosyal İnşacı Yaklaşım", s. 89.

⁶⁶ Köklü, Pelin, "Immigration Policy-Making In the European Union: A Case Study On The Adoption Of Directive 2003/109/EC and Its Implementation By Germany and The Netherlands", *Marmara Journal of European Studies*, Volume 19, No:1, 2011, s. 109.

savunmada oynadıkları rol ile uluslararası sistemin önemini vurgulamaktadır. Böylelikle, AB entegrasyonunda yeni-işlevselci yaklaşımın ayırt edici bir eleştirisinin üretildiği belirtilmektedir. Yeni-işlevselcilik, uluslarüstü kurumlara veya aktörlere önem verirken, hükümetlerarasıcılık bunlar üzerinde daha az durarak, AB’de bazı gerçek uluslarüstü özellikler tespit etmektedir.⁶⁷

Ulusların ya da AB’nin kurucu unsurlarının işbirliğine dayanan mekanizmaları ön plana çıkaran kuram, devleti merkezde tutarak, bütünleşme sürecindeki fonksiyonel yaklaşımların tersine, devletlerin bütünleşmesi değil, onların etkileşim içerisinde olmalarına odaklanır.⁶⁸

Ancak Heywood hükümetlerarasılaşmayı, uluslarüstü işbirliğinin en zayıf şekli biçiminde tanımlar. Yazara göre bu yaklaşım, bağımsızlık ve egemenliğini koruyan her ulusun, her türlü hükümet-devlet etkileşimini kapsamaktadır. Bunun en yaygın ve basit biçimi, devletlerarası ikili anlaşmaları içeren ittifaklar veya anlaşmalardır. Ayrıca hükümetlerarasıcılığın tek formu, bu tür anlaşmalar değil, belirli sayıda devletlerin ligler ya da konfederasyonlar oluşturmak için yaptıkları daha geniş anlaşmalar da hükümetlerarasıcılığın biçimi olarak kabul edilir.⁶⁹ Ancak bu yönde AB’ni vasıflandırması en zor siyasal organizasyonlardan biri olarak örnek göstermekte, bu uluslarüstü yapıyı artık hükümetlerarasıcılık temelinde faaliyet gösteren bağımsız devletlerin bir konfederasyonu olarak da kabul etmemektedir.⁷⁰

---

⁶⁷ Burada özellikle ulusal hükümetler ekonomik ve parasal birlik gibi, uluslararası iklim değişikliklerinin oluşumunda ana güç olarak algılanmaktadır. Derya Pınar, “*Debates On European Single Currency On European Integration Process*”, Master Thesis, Middle East Technical University, Graduate School of Social Sciences, 2006, s. 24. İnternet Kaynak: <http://etd.lib.metu.edu.tr/upload/12608144/index.pdf>, 22.09.2014.

⁶⁸ Öraz, “Andrew Moravcsik ve Liberal Hükümetlerarası Sistem ile Avrupa Bütünleşmesi”, s. 1612.

⁶⁹ Heywood buradaki liglere, antik çağlarda yaşamış eski Yunan Achaean ve Aetolian Ligleri’ni örnek olarak vermektedir. Andrew Heywood, *Political Theory: An Introduction*, New York, Palgrave Macmillan, Third Edition, 2004, s. 111-112. Ancak, hükümetlerarasıcılığın birer örneği olarak görülen bu liglerin, aslında federalizmin birer örneği olarak kabul edildiklerini belirtmek gerekir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Demet Çelik Ulusoy, “Federasyon ve Federalizm’in Kavramsal Ayrımından Doğan Federal Siyasal Sistemler”, *Legal Hukuk Dergisi*, Sayı 127, No 11, 2013. Elazar, *Exploring Federalism*, s. 117 vd. Ward ve Ward, *The Ashgate Research Companion to Federalism*, s. 11 vd. Wayne Norman, *Negotiating Nationalism: Nation-building, Federalism, and Secession in the Multinational State*, Oxford, Oxford University Press, 2006, s.82.

⁷⁰ Heywood, *Political Theory*, s. 114.

Hoffman'ın hükümetlerarasıcılık yaklaşımını genişleten Andrew Moravcsik'in Liberal Hükümetlerarasıcılık (*Liberal Intergovernmentalisation*) teorisi de bu çerçevede ön plana çıkmaktadır.⁷¹ Aytuğ'a göre bu yaklaşım, AB'yi kuran antlaşmaların yeniden düzenlenmesinde ve Birliğin derinleşmesinin açıklanmasında ön plana çıkmaktadır.⁷² Buna göre AB'de genişleme hareketleri, rasyonel tercihlerle eylemde bulunan hükümetler arasındaki müzakerelerin ve oybirliğiyle alınan kararların sonucunda gerçekleşmiştir. Bu yönde hükümetlerarası faaliyetlerle, Birlik politikası üzerinde siyasi partilerin de etkili olduğuna işaret edilmektedir. Bu yönde tüm ikincil etki ulusal hükümetlerin parti kontrolü yoluyla sağlanmaktadır.⁷³

Moravcsik, devletlerarası işbirliğinin mümkün olduğunu kabul etmekte ancak, devletlerin bunu çıkarları doğrultusunda yaptıklarını, aksi takdirde entegrasyonu bozabileceklerini ifade etmektedir.⁷⁴ Hükümetlerarasıcılığın daha gevşek bir formu olan liberal hükümetlerarasıcılık, AB üyelerin, Birliğin egemen aktörleri olmaması gerektiğini, ancak Birlik içerisinde iyi ya da kötünün tespiti için kilit aktör olduklarını ileri sürer.⁷⁵

Avrupa bütünleşmesinde hükümetlerarasıcılık yaklaşımı, anlaşma müzakerelerinin sonuçları üzerinde ulusal hükümetler arasında yapılan pazarlıklara odaklanmaktadır.⁷⁶ Moravcsik bu durumu; hükümetlerarasıcılık, en düşük ortak paydada pazarlık etme ve gelecekte egemenliğin aktarılması için katı sınırlar belirleme şeklinde üç ölçüte dayandırır.⁷⁷

⁷¹ *Intergovernmentalization* ve *Liberal Intergovernmentalization*, AB'nin bütünleşme hareketlerini açıklamakta kullanılmaktadır. Bu konuda literatürde fikir birliği görülmektedir. Sezgin S. Mercan, "Siyasal Bütünleşme Kuramları Işığında AB Genişlemesi", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 10, No:1 (Yıl: 2011), s. 72. Seçil Öraz, "Andrew Moravcsik ve Liberal Hükümetlerarası Sistem ile Avrupa Bütünleşmesi", *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 6/1 Winter 2011, s. 1611-1624.

⁷² Hüseyin Kutay Aytuğ, "Bütünleşme Kuramlarının Avrupa Birliği Genişlemesine Bakışı", *Yönetim ve Ekonomi*, Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Manisa, Yıl:2008, Cilt:15, Sayı:1, s. 153.

⁷³ 1980'li yıllar ve sonrasında AB hakkında parti politikasının değişmesi sürecinde Mitterrand'ın Fransız Sosyalist Partisi üzerindeki etkisi örnek gösterilmektedir. John Gaffney, (Ed.), *Political Parties and the European Union*, London-New York, Taylor & Francis, 2003, s. 13.

⁷⁴ Karacasulu, "Avrupa Entegrasyon Kuramları ve Sosyal İnşacı Yaklaşım", s. 89.

⁷⁵ Pınar, "Debates On European Single Currency On European Integration Process" s. 25.

⁷⁶ Geoffrey Garrett ve George Tsebelis, "An Institutional Critique of Intergovernmentalism", *International Organization*, Vol. 50, No. 2 (Spring, 1996), s. 269.

⁷⁷ Kenneth J. Ryan, "Federalism, Intergovernmentalism, and Intelligence: The Future of Cooperation in the European Union", *Forum on Public Policy*, 2008, s. 5. Erişim Adresi: <http://www.forumonpublicpolicy.com/archivespring08/ryan.pdf>, 23.09.2014.

Rasyonel kuramlardan biri olarak öne çıkan liberal hükümetlerarasıcılık, 1980'lerin başından itibaren çoğulculuk gösteren Avrupa bütünleşmesini açıklamaya çalışan önemli kuramlardan biridir.⁷⁸ Rasyonel-tercihli kurumsalcılığın AB içindeki ilk uygulamalarında, AB kurumlarını minimalist bir yaklaşımla değerlendiren liberal hükümetlerarasıcılığın da eleştirildiği görülmektedir.⁷⁹

Ancak hükümetlerarasıcılığın temeli federal sistemlere dayandırılmakta ve bunun ABD'de ortaya çıktığı ifade edilmektedir. 1960'lı yılların başında, Amerika'nın iki büyük siyasi partisinin mutabakatları ile gelişen işbirliği federalizmi, hükümetlerarasıcılığı geliştiren bir adım olarak gösterilmektedir. Bu eğilimlerin gelişmesi, Amerikan federalizmi için her zaman önemli bir alan olan federal devlet yardımları (*federal grants-in-aid*) yoluyla sağlanmıştır. Federal devlet yardımları, kamu politikaları aracılığıyla federal yönetimin yetki alanlarını genişletmesinin önemli birer aracıdır. O dönemde federal yönetimin, eyaletlerarası otoyol sistemi kurulması konusunda federal ve federe yönetimler arasında işbirliğini sağlamaya yönelik eğilimi, işbirliği federalizmini desteklemiştir.⁸⁰ Federal yönetim, hükümetlerarası mali transferler nedeniyle federe yönetimlere önemli miktarlarda fon aktarımı yaparak, bakıma muhtaç çocuklar, yaşlılık yardımı ve iş güvenliği alanlarında federal kamu politikalarının uygulanmasını sağlamıştır. Ancak günümüzde devlet yardımı sistemiyle federal fonların miktarı ve programların sayısı bakımından muazzam şekilde genişlemiş ve federe yönetimlere ve hatta yerel yönetimlere aktarılan ödenekler mali, idari ve politik ilişkilerde 40 yıl önceki halinden daha karmaşık bir hükümetlerarasılaştırma ağı yaratmıştır.⁸¹

Amerika'da ortaya çıktığı belirtilen, federal ve federe yönetim düzenleri arasında işbirliğine dayanan hükümetlerarası eğilimler, federal yönetimin yetki alanlarını genişletmesine neden olan siyasal süreci ve uygulamaları

⁷⁸ Mercan, "Siyasal Bütünleşme Kuramları Işığında AB Genişlemesi", s. 69.

⁷⁹ Sinem Akgül Açıkmeşe, "Uluslararası İlişkiler Teorileri Işığında Avrupa Bütünleşmesi", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 1, Sayı 1, (Bahar 2004), s. 20 vd.

⁸⁰ Modern federal devlet yardımı sisteminin kurucusu, Cumhuriyetçi Dwight D. Eisenhower (1953-1961) Başkanlığına dayanmaktadır.

⁸¹ Bu yönde söz konusu dönemde federal yönetim fonlarının yüzde 90'ın üzerinde federe yönetimlere verildiği ifade edilir. 1960'larda devlet yardımı sistemi federal fonların miktarı ve programların sayısı bakımından muazzam genişlemiştir. 2000 li yıllara gelindiğinde bu federal devlet yardımları 350 milyar dolara çıkmış ve 600 farklı kamu alanına aktarılmıştır. Böylelikle, neredeyse bütün kamu politika alanlarına ulaşılmıştır. Rodden, *Hamilton's Paradox: The Promise and Peril of Fiscal Federalism*, s. 55-70.

ifade etmektedir. Hükümetlerarası faaliyetlerle federal yönetimler, federe ve yerel yönetimlerin kamu politika süreçlerine katılmakta, kendi politikalarının işletilmesi için teşvikler sunarak ya da yardım sağlayarak, federe yönetimleri kendisine bağımlı hale getirmektedir. Şüphesiz ki bu da, federal sistem yetki paylaşımının, anayasal dengesi bozulmaktadır.⁸² Yetki paylaşımının doğasının değişmesi bakımından hükümetlerarasıcılık, başta ABD olmak üzere birçok federal sistemde, federal yönetimin kamu politikaları aracılığıyla yetki alanlarını genişletmeleriyle sonuçlanmıştır.⁸³

AB'de de, belirli bir dönem anayasallaşmaya yönelik çabalar, federal sisteme ilişkin tartışmaları tekrar gündeme taşıdığı gibi bütünleşmenin sekteye uğradığı dönemlerde ise hükümetlerarasıcılık yaklaşımının öne çıkmıştır.⁸⁴ Avrupa Topluluğu karar verme süreçleri bakımından hükümetlerarasıcılıktan kesin bir biçimde uzaklaştığında, yerellik ilkesinin anayasallaşması sürecine girmiş olduğu belirtilmektedir. Konsey, federalizmin siyasal korumasını esneklettiğinde, aşırı merkezleşmenin tehlikelerine karşı korunmak için üye devletler yeni bir anayasa ilkesi araştırmasına girmişlerdir.⁸⁵ Bu yönde Avrupa Konseyi, yürütme organı olan Avrupa Komisyonu'na, hükümetlerarası kontrolü olmadan bir takım yetkileri delege etmemiştir. Konsey'in federalizmin siyasi güvencesi olarak komitelerinin kurulması konusunda ısrar ettiği belirtilmektedir.⁸⁶ Hükümetlerarasıcılığa göre bütünleşme, egemen devletlerin kendi çıkarlarını savunurken oluşturdukları anlaşmalarla gelişmektedir. Bu yönde, devletlerin çıkarları doğrultusundaki hükümetlerarası görüşmelerle işbirliğine varılabilir.⁸⁷

AB için hükümetlerarasıcılık hem bir teori, hem de bir tür reçete olarak kabul edilir.⁸⁸ Teori olarak hükümetlerarasıcılık, “uluslararası örgütler

⁸² Katz, “United States of America”, içinde, Karos ve Blindenbacher, *Dialogues on the Practice of Fiscal Federalism: Comparative Perspectives*, s.305.

⁸³ Hanschel, “Mechanisms of Conflict Resolution in Federalist States”, s. 1 vd.

⁸⁴ Sergio Fabbrini, “Intergovernmentalism and Its Limits: The Implications of the Euro Crisis on the European Union”, *Comparative Political Studies*, Vol. 46, No. 9, September 2013, s. 1003. Öraz, “Andrew Moravcsik ve Liberal Hükümetlerarası Sistem ile Avrupa Bütünleşmesi”, s. 1612.

⁸⁵ Robert Schütze, “Subsidiarity After Lisbon: Reinforcing The Safeguards of Federalism?”, *The Cambridge Law Journal* / Volume 68, Issue 03, November 2009, s. 535.

⁸⁶ Robert Schütze, “ ‘Delegated’ Legislation in the (New) European Union: A Constitutional Analysis”, *The Modern Law Review*, Volume 74, No 5, September 2011, s. 665.

⁸⁷ Karacasulu, “Avrupa Entegrasyon Kuramları ve Sosyal İnşaaç Yaklaşım”, s. 89.

⁸⁸ Fabbrini, “Intergovernmentalism and Its Limits”, s. 1003-1004.

arasında en iddialı ve başarılı örnek olarak AB’ni, ulus devletlerin konfederasyonu” olarak kabul eder. Bir reçete olarak ifade edilen hükümetlerarasıcılık ise, sadece modern yönetimin önemli asli alanların ulusal hükümetlerin elinde olmasını değil, aynı zamanda, sadece üye devletlerin oybirliği ile genişletilebilmesini de ifade etmektedir. Böylelikle üye devletler, işbirliği ve koordinasyon mekanizmalarıyla asli alanları yönetebileceklerdir.⁸⁹ Bu yönde liberal hükümetlerarasıcılığın genişleme hareketini, rasyonel tercihlerle eylemde bulunan hükümetler arasındaki müzakerelerin ve oybirliği ile alınan kararların sonucunda gerçekleştiğine ilişkin değerlendirmeler de yapılmaktadır.⁹⁰

Federal sistemlerde hükümetlerarasıcılık ise, federal yönetim tarafından kendisini oluşturan kurucu birimlerin sistemlerinde değişiklik meydana getirmeden siyasetin koordinasyonu için bir yol bulmaya dayanır. Hem federal sistemlerin oluşumunu, hem de federal sistemlerin işleyişini irdeleyen siyasal yaklaşımlar, hükümetlerarasıcılık eğilimlerini pekiştirmektedir. Zira siyasal yaklaşımlar, yetki paylaşımının siyasal ilkeleri ve federal siyasal sistemin kalıbı üzerine yoğunlaşır.⁹¹

Yetki uyuşmazlıklarının anayasal çözümünde yargısal koruma ve mekanizmanın varlığına rağmen, yetki paylaşımına ve uyuşmazlıkların yapısına etki eden hükümetlerarasıcılık, federal ve federe yönetim düzenleri arasında, siyasetçilerin ve siyasal kurumların müzakerelerine dayanan süreci ifade etmektedir.

Federal Sistemlerde Hükümetlerarasılaşıma

Hükümetlerarasılaşıma, özellikle, bölünmüş toplulukların işbirliğine dayalı politika oluşturmalarını kolaylaştırmak için geliştirilmiştir. Nitekim federal sistemlerde hükümetlerarasıcılık, genellikle iki yönetim düzeyi olan federal ve federe yönetimler arasında gerçekleşir.⁹² Hükümetlerarası koordinasyon ve işbirliği siyasal mekanizma içerisinde gelişen süreç

---

⁸⁹ Moravcsik’den aktaran Fabbrini, “Intergovernmentalism and Its Limits”, s. 1005. Orijinal eser için bkz. A. Moravcsik ‘The European Constitutional Settlement’, içinde, S. Meunier ve K. R. McNamara (Ed.), *Making History: European Integration and Institutional Change at Fifty, The State of European Union*, Oxford, Oxford University Press, Vol. 8, 2007, s. 23 vd.

⁹⁰ Mercan, “Siyasal Bütünleşme Kuramları Işığında AB Genişlemesi”, s. 72.

⁹¹ Thorlakson, “Comparing Federal Institutions”, s. 3.

⁹² Phillimore, “Understanding Intergovernmental Relations”, s. 230.

olduğundan, çoğu federal sistemde bu türden koordinasyon ve işbirliği için hukuki, anayasal veya resmi olmayan düzenlemelerin gerekliliğine ihtiyaç duyulmamıştır.⁹³

Federal sistemler oluşumu ve işleyişi bakımından hukuksal koşullara bağlandığından, hükümetlerarasıcılığın gelişmesi çoğu durumda hukuksal olmayan yöntemlerle sağlanmaktadır.⁹⁴ Hueglin ve Fenna, federal sistem anayasalarına değişiklik yapılarak, sosyo-ekonomik ve siyasal gerçeklikleri karşılama olasılığının zor olduğunu, bu nedenle, gelişen ihtiyaçları karşılamak üzere hükümetlerarası antlaşma ya da uzlaşmalar üzerinde giderek artan bir eğilim olduğuna dikkati çekmektedirler.⁹⁵

Hükümetlerarasıcılık, işbirliği federalizmini (*cooperative federalism*) ön plana çıkarmakta ve bu tür federalizmde yetkilerin paylaşılması yerleşik bir mesele değil, açık uçlu bir süreç olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla hükümetlerarasılaştırma, anayasal olarak belirlenmiş olan dışında resmi olmayan sürece de işaret ettiği gibi,⁹⁶ anayasal güvenceli yetki paylaşımı ve uyumsuzluk denetimine ilişkin kurucu unsurları dikkate alındığında, anayasal kurumları ve mekanizmaları da etkilemektedir.

Federal sistemlerde hükümetlerarası eğilimler, yönetim düzenlerinin işbirliğini gerektirdiğinden, bunun özellikle mali teşvikler yoluyla gerçekleştirdiği görülmektedir. Bu nedenle hükümetlerarasılaştırma, federalizmin mali boyutuna önemli derecede etkisi bulunmaktadır.⁹⁷ Benzer biçimde federal sistemin siyasal yaklaşımlarına göre, siyasi kurumların uyumu ve sistemin etkin bir şekilde yürütülebilmesi için federal yönetimin üstünlüğünün desteklenerek, federal siyasetçilerin, belirli bir derece de olsa,

⁹³ Council of Australia, “Intergovernmental Relations In Federal Systems”, 2006, s. 4. Erişim Adresi: http://www.bca.com.au/docs/672bfe57-1252-432d-b83a-7fd27483488c/appendix-1_intergovernmental-relations-in-federal-systems_28-10-2006.pdf, 02.10.2014.

⁹⁴ Burada AB'nin ikincilik ilkesi, Alman Anayasa Mahkemesi'nin “nezaket kuralı” ilkesinin ve Güney Afrika Anayasası'nın, Hükümetlerarası İlişkiler ve İşbirliğinin Yönetimi'ne ilişkin ilkeleri, hükümetlerarasıcılığın resmi biçimleri olarak örnek gösterilmektedir. Phillimore, “Understanding Intergovernmental Relations”, s. 231.

⁹⁵ Hueglin ve Fenna'dan aktaran, “Intergovernmental Relations In Federal Systems”, 2006, s. 5.

⁹⁶ Robert I. Csehi, “The Changing Nature of Intergovernmental Relations in Labor Market Development– Cases for Collaborative Federalism in Canada and the EU?”, Conference Paper, *International Conference on Comparing Modes of Governance in Canada and the European Union: Social Policy Engagement across Complex Multilevel Systems*, October 14-15; Victoria, BC, s. 4.

⁹⁷ Jenna Bednar, “*The Robust Federation*”, Cambridge University Press, Cambridge, 2009, s. 6 vd.

federe yönetimlerin siyasi özerkliklerini korumak adına özendirici teşvikler sunmaları gerektir.⁹⁸

Ancak Bednar'a göre, federal ve federe yönetimler arasındaki yetki sınırlarının aşılması ya da bu sınırları özellikle federe yönetim siyasetçileri tarafından savunulmasının bırakılması halinde, hesap verilebilirlik açısından olumsuz sonuçlar ortaya çıkabilir. Bu durumda, sadece federal yönetimin emirlerini yerine getiren federe yönetim siyasetçilerinin, kendi yerel oy verenleri tarafından cezalandırılabileceklerine işaret edilir.⁹⁹

Federe yönetimlerin yetkilileri, federal politikayı yürütebilecek, geliştirebilecek ve hatta etkileyebilecek veto yetkileri ya da federal organların seçimlerine katılmaları gibi önemli politik seçeneklere sahiptir. Böylelikle, kendi çıkarları üzerinde gerçekleştirilecek zararlı federal politikaları yumuşatarak yavaşlatabilir ve hatta durdurabilirler.¹⁰⁰ Federe yönetimler, siyasi başarı ve başarısızlık üzerinde gerekli olan geri bildirimleri sağladıkları sürece kendi çıkarlarını koruyabileceklerdir. Bu yönde federal politikayı etkileyebilecek yasa ve politika yapım sürecine yani siyasi icraatlara katılabilir veya destek vermeyebilirler.¹⁰¹ Dolayısıyla federe yönetimler, politika yapım sürecini etkileyebilecek, bu süreçte normların yürürlüğe girmesini, uygulanmasını ve hatta onaylanmasını sağlayabileceklerdir.

Federal sistemin bir bakıma dengelerini değiştiren hükümetlerarası eğilimlerle, federe yönetimlerin özerkliklerinin zayıflatılması riski ortaya çıkabilir. Ancak federal sistemin siyasal koruma teorisine göre federe yönetimlerin yetki ve özerklikleri, siyasi sürecin garantisi altındadır.¹⁰² Onlara göre federe yönetimler, federal yönetim düzeninin seçimi ve kompozisyonu bakımından önemli rollere sahiptirler.¹⁰³

Bu açıdan federe yönetimler, sadece federal yasama organının değil, federal yürütme organının belirlenmesinde de önemli roller

⁹⁸ Filippov, "Riker and Federalism", s.101.

⁹⁹ Bednar, "The Robust Federation", s. 48.

¹⁰⁰ Neal Devins, "The Judicial Safeguards of Federalism", *Northwestern University Law Review*, 2004, Vol. 99:1, s. 132.

¹⁰¹ İbid.

¹⁰² Herbert Wechsler, "The Political Safeguards of Federalism: The Role of the States in the Composition and Selection of the National Government", *Columbia Law Review*, Vol. 54, No. 4, 1954, s. 543,559.

¹⁰³ Wechsler, "The Political Safeguards of Federalism", s. 543-544.

üstelenmektedirler.¹⁰⁴ Bu nedenle federe yönetimlerin, federal yönetimler tarafından yetkileri zapt edilmiş “zavallı yönetimler”¹⁰⁵ olmadıkları belirtilmektedir.¹⁰⁶

Federal sistemlerin kurucu unsurlarını zayıflatan hükümetlerarasıcılığın ortaya çıkmasında da, bizatihi bu unsurların rolü olduğunu da belirtmek gerekir. Federal sistemin sosyal, ekonomik ve siyasal değişim ve gelişmelere, kolaylıkla adapte olmasına imkân vermeyen katı hukuksal unsurları da, aynı biçimde hükümetlerarasıcılığın yerleşmesine neden olabilmektedir.

Aynı yönde Dirk, anayasal yetki paylaşımlarının dağınık ve belirsiz yapılarının hükümetlerarası eğilimlere neden olduğunu, bu nedenle bazı federal sistemlerde hükümetlerarası faaliyetlerin daha fazla görüldüğü belirtir.¹⁰⁷ Watts ise hükümetlerarasıcılığın, anayasal, siyasal ve finansal yetkilerin kaçınılmaz bir şekilde çatışması nedeniyle de sistemin ayrılmaz bir özelliği olduğunu, ancak, örtüşen yetkiler nedeniyle her federal sistemde hükümetlerarasılaşıma yol açma derecelerinde farklılıklar olduğunu belirtmektedir.¹⁰⁸

Poirier, statüleri ne olursa olsun hükümetlerarası kurumların belirli fonksiyonları bulunduğu işaret etmekte, bu fonksiyonları ise, siyasetin koordinasyonu, işbirliği yöntemleri, anayasal-benzeri mühendislik, anlaşmalarla düzenleme ve yasama-benzeri (bağlayıcı olmayan belge)¹⁰⁹ biçiminde ortaya koymaktadır.¹¹⁰

¹⁰⁴ Bu yönde ABD Anayasası'nın ikinci maddesinin birinci bölümünde yer alan hükümle, federe yönetimlere yürütme organının başı olan Başkanın seçiminde aktif rol oynamaktadırlar. ABD Anayasası Orijinal Metni için bkz. “*English original text of the Constitution of 1789 with Amendments 1 to XXVII Ratified 5-7-1992 i 1789*”, HeinOnline. (<http://heinonline.org>).

¹⁰⁵ Riker, *Federalism, Origin, Operations, Significance*, s. 35.

¹⁰⁶ John Dinan, “Strengthening the Political Safeguards of Federalism: The Fate of Recent Federalism Legislation in the U.S. Congress”, *Publius: The Journal of Federalism*, V.34, N.3, (Summer 2004), s. 55-58.

¹⁰⁷ Hanschel, “Mechanisms of Conflict Resolution in Federalist States”, s. 25.

¹⁰⁸ Watts, “Comparative Conclusion”, s.321-350. Aynı yönde Hanschel, “Mechanisms of Conflict Resolution in Federalist States”, s. 8.

¹⁰⁹ Soft law olarak ifade edilen bu kavram, siyasal anlaşma, bağlayıcı olmayan hukuksal belge veya biçimsel olmayan anlaşma gibi farklı isimlerle ifade edilmektedir. Şule Anlar Güneş, “Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ve Deniz Çevresinin Korunması”, *AÜHFD*, C.56, Sa.2, 2007, s. 22. Bu konuda detaylı bilgi için bkz. Füsün Arsava “Soft Law”, *Birleşmiş Milletler Türk Yıllığı*, 1985, s.41-52.

¹¹⁰ Johanne Poirier, “The Functions of Intergovernmental Agreements: Post-Devolution Concordats in a Comparative Perspective”, *Public Law*, Spring 2001, s. 142.

Hükümetlerarasılaşıma, anayasal yetki paylaşımının siyasal mekanizma içerisinde biçim değiştirmesine ilişkin süreci ifade etmektedir. Hükümetlerarası eğilimlerle federal yapının biçimi, işbirliği federalizmine dönüşmektedir. Bu da, anayasalcı yaklaşımlarca ileri sürülen, iki yönetim düzeninin yetki ve sorumluluklarının kesin bir biçimde birbirinden ayrıldığı ikili federalizmden (*dual federalism*)¹¹¹ uzaklaşıldığını ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda federal sistemlere ilişkin siyasal yaklaşımların desteklediği hükümetlerarası eğilimlerde, federal ve federe yönetimler arası yetki dengelerinin değişmesinin, genellikle anayasal olmayan hükümetlerarası kurumlarla yürütülmesi söz konusudur.

Federal Sistemlerde Hükümetlerarası Eğilimlere Örnekler

Anayasal yetki paylaşımına ilişkin çalışmalarda, yetki paylaşımlarının anayasal biçim ve kapsamıyla, işleyişlerinde önemli farklılıklar olduğu belirtilmektedir.¹¹² Çoğu durumda anayasanın işlettiği yöntemi, siyasal gerçeklik ve süreçler ile yargısal çözüm yöntemleri değiştirmiştir. Bu açıdan, hemen hemen tüm federal sistemlerde değişen ve yeni ortaya çıkan koşulları karşılayabilmek adına yetki paylaşımındaki usullerinin değiştirilmesi konusunda baskılar yaşanmaktadır.¹¹³

Yasama ve yürütme yetkilerinin aynı yönetim düzenine verilerek örtüşmesi ya da çatışması halinde, bu yetkilerin federe yönetimlerden federal yönetime geçirilmesinde, hükümetlerarası faaliyetler araç olarak kullanılmaktadır. Bu da, işbirliği gibi resmi olmayan müzakerelerle, yetki paylaşımı ve uyumsuzluklarına etki etmektedir.¹¹⁴

Amerikan federalizminde hükümetlerarasıcılık, “kurucuların öngörmedikleri alanlara, bütün yönetim düzenlerinin, kamu politikalarının belirleyicisi ve uygulayıcısı olarak katılmaları” şeklinde açıklanmaktadır.¹¹⁵

¹¹¹ Söz konusu dönüşmeye ilişkin bir analiz hk. bkz. Raoul BLINDENBACHER ve Cheryl SAUNDERS, (Eds.), “*Dialogues on Distribution of Powers and Responsibilities In Federal Countries*”, içinde Ellis KATZ, “The United States of America: A Federal Government of Limited Powers”, McGill-Queens University Press, Canada, 2005, s. 42.

¹¹² Watts, “Comparative Conclusions”, s. 375.

¹¹³ Ronald L. Watts, “Participation of Federated Entities in Federal Policy-Making”, *Seminar on Minorities*, 2005, İnternet Kaynak: http://www.federalism.ch/files/categories/SummerUniversity/participationoffederatedentitie_sinpolicymaking.pdf, Erişim Tarihi: 26.9.2011. s. 5 vd.

¹¹⁴ Ronald L. Watts, “Models of Federal-Power Sharing”, *International Social Science Journal*, Volume 53, Issue 167, March 2001, s. 6-7.

¹¹⁵ Katz, “United States of America”, s.305.

Dolayısıyla herhangi bir yönetimin münhasır etki alanı içinde bulunmayan kamu politikası alanları, yönetim düzenlerinin tüm aktörlerinin katıldığı müzakereler aracılığıyla yönetilir.

Bazı federal sistemlerde parti sistemlerinin birleştirilmesi (*federalization*) yönündeki uygulamaların, hükümetlerarası ilişkilerin temel prensiplerini değiştirdikleri ve federal yapıyı bozan yeni mekanizmalar yarattığı belirtilir. Bunun nedeni de, yetki paylaşımının, aynı zamanda bir siyasal kültür meselesi olmasıdır.¹¹⁶

Hükümetlerarasılaşma, federal ve federe yönetim düzenleri arasında olduğu gibi federe yönetimler arasında (*interstateness*) da yeni yollar gelişmesine yol açmıştır.¹¹⁷ Bu durum bazı federal sistemlerde, geçici (*ad hoc*)¹¹⁸ ve anayasa-benzeri/para-anayasal (*para-constitutional*) yeni yapıları ortaya çıkmıştır. Anayasal benzeri yapılara, Almanya’da Anayasa Mahkemesi’nin gücü ve ikinci meclisin veto yetkilerinin sistem içerisindeki rolü örnek olarak belirtilmektedir.¹¹⁹ Ayrıca Almanya’da, Büyük Koalisyonlar’ın anayasa değişiklikleriyle gerçekleştirdiği federalizm reformları¹²⁰ ve federal ya da federe yönetimlerin yetki paylaşımına ilişkin uyumazlıklarda mahkeme kararlarının uygulamaya etkisi bu kapsamda görülür.¹²¹

Bu yönde işbirliği ve hükümetlerarasıcılığın karakteri, yönetim düzenlerinin karşılıklı etkileşimlerinin dengelenmesi bakımından önem arz etmektedir. Hükümetlerarası yaklaşım, yönetimler arasındaki işbirliğini kolaylaştırmak için çeşitli yöntemlerin ve kurumların varlığını gerektirmektedir.¹²²

¹¹⁶ Akhtar Majeed, (Ed.), *Distribution of Powers and Responsibilities in Federal Countries*, s. 5.

¹¹⁷ ibid.

¹¹⁸ Watts, özellikle mali transferler konusunda hükümetlerarasılaşmanın İsviçre’de ad hoc komiteler tarafından yürütüldüğünü belirtmektedir. Watts, *Distribution of Powers and Responsibilities in Federal Countries*, s. 340.

¹¹⁹ Hans-Peter Schneider, “The Federal Republic of Germany”, içinde, Akhtar Majeed ,(Ed.),” *Distribution of Powers and Responsibilities in Federal Countries*”, s. 148 vd.

¹²⁰ Thomas Döring ve Stefan Voigt, “Reforming Federalism German Style - A First Step in the Right Direction”, UNIKassel VERSITÄT, Institut für Volkswirtschaftslehre, *Volkswirtschaftliche Diskussionsbeiträge*, Nr. 87/06, s. 2.

¹²¹ Hans-Peter Schneider, “The Federal Republic of Germany”, içinde, Akhtar, (Ed.), *Distribution of Powers and Responsibilities in Federal Countries*, s. 161.

¹²² Watts, *Comparing Federal Systems in the 1990s*, s. 15.

ABD’de olduğu gibi Avustralya ve Almanya’da da yönetim düzenleri arasında hükümetlerarasıcılığın teşvik eden kurumlar bulunmaktadır. Avustralya’da hükümetlerarasıcılığın en kritik kurumu, tüm federe yönetim başbakanları, (*State Premiers*), Bölge Yönetim Başkanları (*Territory Chief Ministers*), Avustralya Yerel Yönetimler Birliği Başkanı’nın (*Australian Local Government Association*) yer aldığı ve Avustralya Başbakan’ının başkanlığında toplanan Avustralya Yönetimler Konseyi’ (*The Council of Australian Governments*) dir.¹²³ Karar alma mekanizmalarına etki eden Konsey, siyasal süreçte etkin olmakla birlikte anayasal statüsü bulunmamaktadır.¹²⁴

Bazı ülkelerde birbirleriyle çalışan yatay hükümetlerarası organlar, federal yönetimin katılımı olmaksızın kurucu birimlerini etkin kılmak için kurulmuştur. Bu nedenle 2007 yılında Avustralya Federasyon Konseyi (*Council for the Australian Federation*) kurulmuş, ancak bu kurumun işlevinin lobcilik mi yoksa organların yönetilmesi mi olduğunun belirsizliğine dikkati çekilmiştir.¹²⁵

Kanada’da, yürütme organının her iki yönetim düzeni açısından bulunduğu baskın konum, Avustralya’da olduğu gibi burada da hükümetlerarası ilişkiler açısından sistemin en önemli aracı haline gelmesine olanak sağlamıştır. Nitekim Kanada Başbakanlar Birliği (*First Ministers’ Conference*), Yıllık Başbakanlar Toplantısı (*Annual Premiers’ Conference*) ve çeşitli Bakanlar Konseyi (*Ministerial Councils*) bu tür kurumlara örnek olarak gösterilmektedir.¹²⁶

Hükümetlerarası bu kurumların en önemli etkisi, zaman içerisinde federal ve federe yönetimler arasındaki çatışmalarda merkezin bir aracı haline dönüşmüş olmalarıdır. Bu yönde, 2003 yılında Federal Konsey tarafından, ilişkilerini yönetmek ve federal hükümet ile daha yapıcı ve

¹²³ Watts, *Comparing Federal Systems in the 1990s*, s. 15.

¹²⁴ Paul Kildea ve Andrew Lynch, “Federalism at the Sub-Constitutional Level –The Case of the Council of Australian Governments”, Workshop 8; Federalism As A Constitutional Principle, Viiiith World Congress Of The International Association Of Constitutional Law, Mexico, 6-10 December 2010, s. 1.

¹²⁵ Bu kuruma örnek olarak 2003 yılında Kanada’da Federe Yönetim Başbakanları Konseyi de gösterilmektedir. Phillimore, “Understanding Intergovernmental Relations”, s. 232.

¹²⁶ Aynı yönde bkz. Bolleyer ve Bytzek, “Government Congruence and Intergovernmental Relations in Federal Systems”, s. 388.

işbirliğine dayalı bir ilişki oluşturmak için Federe Yönetimler-Eyaletler ve Bölgesel Başbakanlar Konsey'i (*Provincial and Territorial Premiers*) kurulmuştur. Kanada'da çoğu uyuşmazlıkların, federe yönetimlerin, federal yasama üzerindeki zayıf konumu nedeniyle, yürütmeden kaynaklandığı ifade edilir. Dolayısıyla hükümetlerarası kurumlar, özellikle bu alana eğilim göstermektedirler.¹²⁷

Westminster tarzı parlamenter sistemin bulunduğu Kanada'da, disiplinli siyasi parti anlayışı, parlamenterlerin neredeyse kendi siyasi partilerinin aleyhine oy kullanmalarına neden olur. Bu durumda yasama organının gündemi, asıl güç olan federe yönetim başbakan ve kabineleri tarafından oluşturulur. Dolayısıyla, bölgesel farklılıkların ulusal alanda temsili onların tekelinde bulunmakta, yasama veya yürütme organında yer alan federal politikacıların, bölgesel farklılıkların temsilinde oldukça küçük bir role sahip olmaktadır.¹²⁸

Yürütme organında hükümetlerarasılığın etkisi, benzer biçimde Almanya'da Cumhurbaşkanı-Bakanlar Konferansı (*Conference of Ministers-President -Premiers-*) ile görülmektedir. Hindistan'da, Federeyönetimlerarası Konsey (*Inter-State Council*) ve Ulusal Kalkınma Konseyi (*National Development Council*), Amerika'da, Ulusal Valiler Birliği (*National Governors' Association*), Eyalet Hükümetleri Konseyi (*Council of State Governments*) ve Federe yönetim Parlamentoları Ulusal Konferansı (*National Conference of State Legislatures*) kurum ve komisyonlarıyla hükümetlerarası faaliyetleri yönlendiren başlıca kurumlardır.¹²⁹

Alman Anayasası'nda federal ve federe yönetimler için öngörülen ortak görevler (*joint tasks*)¹³⁰, yine her iki yönetim düzeyinin temsilcilerinden oluşan ortak planlama komitelerinin kurulmasını öngörmektedir. Bu komiteler özellikle, ortak görevlerin yürütülmesi için mali fon dağılımı

¹²⁷ Hanschel, "Mechanisms of Conflict Resolution in Federalist States", s. 26.

¹²⁸ Detaylı bilgi için bkz. Gerald Baier, "The EU's Constitutional Treaty: Federalism and intergovernmental relations – lessons from Canada", *Regional & Federal Studies*, Vol. 15, No. 2, 205–223, June 2005, s. 206.

¹²⁹ Aynı yönde bkz. Bolleyer ve Bytzek, "Government Congruence and Intergovernmental Relations in Federal Systems", s. 388.

¹³⁰ Federalizm reformları ile Anayasa'nın 91a ve 91b maddeleri değiştirilmiştir. Ortak Görevler için Alman Anayasası Bölüm VIIIa.

konusunda karar vermektedirler. Anayasa bu kurumun dışında, Temel Hukuk federasyon ve eyaletler arasında veya eyaletlerin kendi aralarında hükümetlerarası ilişkiler için başka kurumlar öngörmekte ancak, federal ve federe yönetimler arasında siyasi koordinasyon sağlayan sayısız oturum ve konferans gibi mekanizmaların bulunduğu belirtilmektedir. Bu yönde hükümetlerarası önemli kurumlar Başbakanlar Konferansı ve Bakanlar Konferansı gösterilmekte, bunların özellikle federe yönetimlerin münhasıran yetkili oldukları eğitim gibi konularda büyük önem taşıdığına dikkati çekilmektedir.¹³¹ İşbirliği federalizmi federal sistemlerde açısından federal ve federe yönetimler arasında etkileşimi zorunlu kılacak unsurlar anayasa ile kabul edilmiş olabilir. Ne var ki, bu mekanizmaların siyasal sistemde ne derece uygulanabildiği salt hukuksal çözümlerle ile yeterli derecede tespit edilemeyebilir. Bu tip bir tespitin yapılması sistemin siyasal, sosyal ve yargısal açılarından ayrıca değerlendirilmesini gerektirir. İşbirliği federalizmini benimseyen federal sistemlerde, ortaklaşa yetki alanlarının işbirliği mekanizmalarını gerektirdiği görülmektedir. Hukuksal yaklaşımda ise, ortaklaşa yetki alanları açık yetki paylaşımı bakımından bir engel teşkil etmektedir.¹³²

Amerika'da ise hükümetlerarasıcılık tamamen yayılmış ve siyasi aktörleri içeren hükümetlerarası ilişkiler Kincaid'in deyimıyla bir dizi "organize kaos" haline gelmiştir. Yazar ABD'de gelişen resmi ya da resmi olmayan hükümetlerarası eğilimler nedeniyle siyasi aktörlerin işbirliği, uzlaşma, hile, rekabet, çatışma ve zorlamayla karakterize edilen hiyerarşik konumlarının değiştirmedini belirtir. Amerika'da hükümetlerarasılaştırmanın, siyasi aktörlerin "kadrolaşma ve yıkıcı davranışlarını sınırlama", "yolsuzluğu en aza indirme" ve "bu açık, gözenekli sistemin, kendi çıkarlarına ilişkin endişelerini gidermek için fırsat verdiği" ileri sürülmektedir.¹³³

Hükümetlerarası ilişkilerin dereceleri her federal sistemde farklılık arz etmekte, ancak çeşitliliğin fonksiyonel anlamda dağıldığı Belçika gibi fonksiyonel federalizm örneklerinde daha az görülmektedir. Bununla birlikte, ABD'deki çok merkezli egemenliğin son 200 yıllık sürecini etkileyen çeşitli sosyal ve ekonomik faktörler olduğunun altı çizilerek,¹³⁴

¹³¹ Kramer, "Federal Republic of Germany", s. 150.

¹³² DUCHACEK, "Comparative Federalism", s. 258, 269-272.

¹³³ Aktaran Hanschel, "Mechanisms of Conflict Resolution in Federalist States", s. 25.

¹³⁴ Yazar'a göre; 1803 yılında Fransa'dan Louisiana Bölgesi satın alınması ve Batı Amerika'nın sonraki açılışı, İç Savaş, 19. Yüzyıl ve 20. Yüzyıl başlarında büyük ölçekli

Avrupalı benzerlerinden ayrı bir şekilde kök saldığına dikkati çekilerek, hükümetlerarasılaşmanın burada daha fazla görüldüğü ifade edilmektedir.¹³⁵

ABD Anayasası'nda, açıkça tanımlanmış ortaklaşa yetki listesi bulunmamaktadır. Bu sistemde ortaklaşa yetkiler zımnî olarak dağıtılmakta ve bu yönde yüksek mahkeme kararları gibi hükümetlerarasılaşma da önemli rol oynamaktadır. Katz, hükümetlerarası bir kurum olarak federe yönetimlere ilişkin belirli konularda federe yönetimler ile federal yönetimin uzlaşma ilkesi temelinde ortak bir tutum geliştirilmesine Ulusal Valiler Birliği'nin (*National Governors Association*) destekleyici olduğunu belirtir.¹³⁶ Federe yönetim hükümetlerinin başında bulunan valileri oluşturduğu bu kurum, Demokrat Valiler Birliği ve Cumhuriyetçi Valiler Birliği olmak üzere iki alt gruba ayrılmıştır. İşbirliği ve koordinasyonun sağlanması için bu birliklerin yanı sıra, Batılı Valiler Birliği, Güneyli Valiler Birliği, Kuzeydoğu Valiler Koalisyonu ve Orta-batı Valiler Birliği olarak bazı alt kurumlar da görülmektedir.¹³⁷

Bununla birlikte yargı organlarına ilişkin uyuşmazlıklara dâhil olan hükümetlerarası kurumlarda bulunmaktadır. Bu yönde, federe ve federal yargı konseyleri ön plana çıkmaktadır. Özellikle, federal ya da federe yönetimlerden gelen mevzuat önerileri ya da her iki yönetim düzeni arasındaki işbirliğini sağlamada, Yargı Birliği Komitesi'nin (*Judicial Conference*'in) ve Federal-Eyalet Yargı Komitesi, (*Federal-State Jurisdiction Committee*) teşvik edicidir.¹³⁸

Aynı yönde, Eyalet Mahkemesi Yöneticileri Birliği (*Conference of State Court Administrators*), Başyargıçlar (Eyalet) Adalet Konseyi (*Justice Council of (State) Chief Justices*) ve Eyalet Mahkemeleri Ulusal Merkezi (*National Center for State Courts*) yargıya ilişkin alanda önemli kurumlar

---

göçler, sanayileşme ve kentleşme, Büyük Buhran, 1930'larda Başkan Franklin Roosevelt Yeni Düzen programları, İkinci Dünya Savaşı ve onu takip eden Soğuk Savaş, teknolojik değişiklikler ve Küreselleşme ile Amerikan federal sistemde, kuruluşundan bu yana yönetimlere biçilen rolden daha fazlasının ortaya çıkmasına neden olmuş ve özellikle federal hükümetin rolü artmıştır. Jonathan A. Rodden, *Hamilton's Paradox: The Promise and Peril of Fiscal Federalism*, USA, Cambridge University Press, 2nd Publish, 2006, s. 55-70.

¹³⁵ Heywood, *Political Theory*, s. 94.

¹³⁶ Katz, "United States of America", s.313 vd.

¹³⁷ Hanschel, "Mechanisms of Conflict Resolution in Federalist States", s. 23.

¹³⁸ Katz, "United States of America", s.313 vd.

olarak görülmektedir. Bunun yanı sıra yönetim düzenleri arasında uzlaşma sağlamada diğer önemli kuruluşlar; Büyük Yedi (*Big Seven*) olarak adlandırılan bu kuruluşlar; Ulusal Valiler Birliği (*National Governors Association*), Kongre’de, çok sayıda farklı çıkarlarının bulunması nedeniyle federe yönetim parlamentolarının ortaklaşa çıkarlarını temsil etmek amacıyla oluşturulan Eyalet Parlamentoları Ulusal Konseyi (*National Conference of State Legislatures*), ABD Belediye Başkanları Topluluğu (*U.S. Conference of Mayors*), Ulusal Şehirler Ligi (*National League of Cities*), Ulusal İlçeler Birliği (*National Association of Counties*), Eyalet Hükümetleri Konseyi (*Council of State Governments*) ve Uluslararası Şehir Yöneticileri Birliği (*International City Managers Association*) olarak belirtilmektedir.¹³⁹

Hükümetlerarasılaşma, özellikle mali alanlarda kendisini göstermektedir. Bu tür mali hükümetlerarası kurumlar, özel bağımsız uzman komisyonlar olarak kurulmakta ve mali kaynakların dağıtılması ve belirlenmesinde formüller belirlemektedirler. Örneğin Avustralya’nın Federal Ödenekler Komisyonu (*Commonwealth Grants Commission*) ile Hindistan’ın beş yıllık Finans Komiteleri (*Finance Commissions*) buna örnek olarak gösterilebilir. Federal sistemlerde, mali düzenlemelerin yapılması için belirlenen resmi düzenlemelerin yanı sıra, federal hibe-yardımlarının kullanımı, yaygın olarak federe yönetimlerin masraflarını karşılamada yardımcı olmak amacıyla değil, anayasal anlamda federal yönetime verilmeyen yetkilerde, kendi politikasını etkilemek içindir. Bu tür devlet yardımları ya da hibeler, devletlerarası işbirliğinin teşvik ederek sisteme esneklik sağlamakta, ancak federal sistemin ciddi anlamda merkezileşmesine de neden olmaktadır.¹⁴⁰

Hükümetlerarası faaliyetler, belirli kurumlar aracılığıyla, federal yönetim ve federe yönetimler arasında müzakere yoluyla çatışmaları çözmek için yardımcı olmaktadır. Watts’ın da değindiği gibi hükümetlerarasılaşma, siyasal yaklaşımında ifade edilen federal sistemlerin “pazarlık” doğasına vurgu yapmaktadır.¹⁴¹

Federal sistemlerde yetki uyuşmazlıklarının çözümünde, yargısal olmayan alternatif bir mekanizma olarak karşımıza çıkan

¹³⁹ ibid.

¹⁴⁰ Watts, “Comparative Conclusion”, s. 336.

¹⁴¹ Watts, “Participation of Federated Entities in Federal Policy-Making”. Ronald L. Watts, “Executive Federalism: A Comparative Analysis”, *Institute of Intergovernmental Relations*, Canada, 1989.

hükümetlerarasılaşma eğilimi, çoğu zaman çözüm mekanizması olmaktan çok, siyasi aktörlerin pazarlıklarıyla yetki paylaşımı kataloglarının yeniden tasnifinde önemli bir rol oynamaktadır.¹⁴²

Sonuç

Günümüz federal sistemlerinin katı hukuksal koşullarla olan ilişkisi, yönetim düzenleri arasında işbirliği ve koordinasyonun geliştirilmesi için alan bırakmamaktadır. Aslında federal sistemi kuran anayasal çerçeve, bir yandan federe yönetimlerin egemenliklerini güvence altına almak üzere, diğer yandan da ulusallığı korumak üzere belirli bir denge mekanizmasıyla oluşturulmaktadır. Bu anayasaları değiştirmek zor olduğu gibi bu yönde her iki yönetim düzeninin iradesi gerekmektedir. Sistemin birlik ve çeşitliliği dengede tutması, federal sistemin uyum içerisinde olduğu anlamına gelmektedir. Bunun için sistemi dengede tutacak olan aktör bağımsız ve tarafsız yargı organıdır. Yargı organı anayasal yetki paylaşımına uyulup uyulmadığını, anayasa yargısı aracılığıyla denetlerken, çoğu zaman anayasada var olan yetki paylaşımına yeni anlamlar kazandırarak, sistemin görüntüsünü değiştirmektedir. Zira değişen ve gelişen sosyo-ekonomik ihtiyaçlar ve siyasi değişimler çoğu zaman bunu zorunlu kılmaktadır. Bu yönde yetki uyuşmazlığının ortaya çıkmasıyla, yüksek mahkemelerin uyuşmazlıkları çözerek anayasal yetki paylaşımını değiştirebilmektedirler.

Ancak yargı organının uyuşmazlık denetimine ilişkin bu tür müdahaleleri, çoğu zaman ciddi eleştirilere neden olabilmektedir. Bu yönde federal sistemin siyasal mekanizmasının da kendi kendini dengede kalmak üzere oluşturulduğuna dikkat çekilmektedir. Üstelik siyasal yaklaşımlar, sistemin yetki uyuşmazlıkları ortaya çıkmadan da önemli kazanımlar elde edebilmektedir. Siyasal yaklaşımlar federal ve federe devlet düzenleri arasında işbirliği ve koordinasyonun sağlanmasına, bu yolla federal sistemin uyum içerisinde olacağına salık vermektedirler. İşbirliği ve koordinasyon, tıpkı AB'nin büyüme ve genişlemesinde olduğu gibi bir dizi siyasi müzakere ya da pazarlıklarla, oybirliğinin ürünüdür. Bu yönde federal sistemlerde yargının müdahalesi olmaksızın hükümetlerarası faaliyetler sistemin tam anlamıyla bir “uyuşmazlık” olarak tasvir edilmesine engel olabileceklerdir. Ancak hükümetlerarasıcılık, federal sistemlerin birlik mi yoksa çeşitlilikten

---

¹⁴² ibid, s. 2.

yana mı gelişeceği noktasında kesin bir sonuç vermemektedir. Bu yönde hükümetlerarası faaliyetlerin, sistemin sürekli olarak dengede kalmasını sağlayan güvenilir bir mekanizma olarak kabul edilip edilemeyeceği de belli değildir. Ancak, yargısal koruma işlevinin yanı sıra hükümetlerarası faaliyetler aracılığıyla desteklenmiş siyasal koruma işlevinin de sistemin denge unsuru bakımından iki uçlu bir güvence sağladığını da kabul etmek gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Andrew Moravcsik, "The European Constitutional Settlement", içinde, S. Meunier ve K. R. McNamara (Ed.), *"Making History: European Integration and Institutional Change at Fifty, The State of European Union"*, Oxford University Press, Vol. 8, Oxford, 2007.
- Albert V. Dicey, "An Introduction to the Study of the Law of the Constitution", (10th edition), Macmillan and Company Ltd., London, 1959.
- Albert V. Dicey, "Federal Government", *Law Quarterly Review*, 1885.
- Alberta Sbragia, "Intergovernmental Relations or Multi-level Governance? Transatlantic Comparisons and Reflections", içinde, Edoardo Ongaro, Andrew Massey, Ellen Wayenberg, Marc Holzer, (Ed.), "Governance and Intergovernmental Relations in the European Union and the United States", Edward Elgar Publishing, UK-USA, 2010.
- Alfred Stepan, "Toward a New Comparative Analysis of Democracy and Federalism: Demos Constraining and Demos Enabling Federations", All Souls College, Oxford University, Federalism, Democracy, and Public Policy Conference, Centro de Investigación y Docencia Económicas, Mexico, 1999.
- Alper Arısoy, "Avrupa'da Federalizm Geleneği ve Avrupa Bütünleşmesinde Federalist Akımlar", *Ege Akademik Bakış / Ege Academic Review*, Cilt: 10, Sayı: 4, Ekim 2010.
- Anand Menon ve Martin Schain, *Comparative Federalism: The European Union and the United States in Comparative Perspective*, USA, Oxford University Press, 2006.
- Andre Bzdera, "Comparative Analysis of Federal High Courts: A Political Theory Of Judicial Review", *Canadian Journal of Political Science*, Vol. 26 (1), 1993.
- Andreas Auer, "The Constitutional Scheme of Federalism", *Journal of European Public Policy*, V. 12:3, June 2005.
- Andrew Heywood, *Political Theory: An Introduction*, New York, Palgrave Macmillan, Third Edition, 2004.

- Ann Ward ve Lee Ward, (Ed.), *The Ashgate Research Companion to Federalism, USA-Canada-New England*, Ashgate Publishing Limited, 2009.
- Anna GAMPER, "Judge Made Federalism? The Role of the Constitutional Court in Austria", *International Association of Centers for Federal Studies (IACFS)*, 2005.
- Arend Lijphart, "Çağdaş Demokrasiler: Yirmibir Ülkede Çoğunlukçu ve Oydaşmacı Yönetim Örüntüleri", Ergun Özbudun ve Ersin Onulduran, (Çev.), Yetkin Yayınları, Ankara, 1996.
- Arend Lijphart, "Demokrasi Motifleri: Otuz Altı Ülkede Yönetim Biçimleri ve Performansları", (Çev.) Güneş Ayas, Umut Utku Bulsun, İstanbul, Salyangoz Yayınları, 2006.
- Arend Lijphart, "Non-majoritarian Democracy: A Comparison of Federal and Consociational Theories", *Publius*, Vol. 15, Number 2, 1985.
- Arthur Versluis, "Secession and American Federalism", *Modern Age*, Summer 2007.
- Asnake Kefale, *Federalism and Ethnic Conflict in Ethiopia: A Comparative Study of the Somali and Benishangul-Gumuz Region* Leiden University, Department of Political Science of the Leiden, Doctoral Thesis, 2009.
- Cheryl Saunders, "Legislative, Executive, and Judicial Institutions: A Synthesis", içinde Katy Le Roy ve Cheryl Saunders, (Eds.), *Legislative, Executive, and Judicial Governance in Federal Countries*, Volume 3, Canada-USA, McGill Queen's University Press, 2006.
- Council of Australia, "Intergovernmental Relations In Federal Systems", 2006, s. 4. Erişim Adresi: http://www.bca.com.au/docs/672bfe57-1252-432d-b83a-7fd27483488c/appendix-1_intergovernmental-relations-in-federal-systems_28-10-2006.pdf, 02.10.2014.
- Craig Volden, "Origin, Operation, and Significance: The Federalism of William H. Riker", *Publius: The Journal of Federalism*, Cilt 34, Sayı 4, 2004.

- Daniel J. Elazar, “*Exploring Federalism*”, USA, University of Alabama Press, 1987.
- Daniel R. Kelemen, , "Federalism and Democratization: The United States and European Union in Comparative Perspective", içinde, Anand Menon ve Martin Schain, "*Comparative Federalism: The European Union and the United States in Comparative Perspective*", Oxford University Press, USA, 2006.
- David L. Weiden, "Judicial Politicization, Ideology, and Activism at the High Courts of the United States, Canada, and Australia", *Political Research Quarterly*, V. 64, 23 March 2010.
- Demet Çelik Ulusoy, "ABD'de Federal Hukukun Üstünlüğü/Preemption İlkesi: Federalizmden Bir Sapma", içinde, Bertil Emrah Öder (Ed.), “*Anayasa Hukuku Araştırmalarında Genç Yaklaşımlar: Kuramsal ve Uygulamalı Yeni Çalışmalar*”, 1. Baskı - İstanbul, 2013.
- Demet Çelik Ulusoy, "*Federal Sistemler ve Yetki Uyuşmazlıklarının Yargısal Çözümü*", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2013.
- Demet Çelik Ulusoy, "Federasyon ve Federalizm'in Kavramsal Ayrımından Doğan Federal Siyasal Sistemler", *Legal Hukuk Dergisi*, Sayı 127, No 11, 2013.
- Derya Pınar, "Debates On European Single Currency On European Integration Process", Master Thesis, Middle East Technical University, Graduate School of Social Sciences, 2006. İnternet Kaynak: <http://etd.lib.metu.edu.tr/upload/12608144/index.pdf>, 22.09.2014.
- Dirk Hanschel, "Mechanisms of Conflict Resolution in Federalist States-The Redistribution of Legislative Powers as a Viable Means?", *IACL Conference Paper*, Mannheim, 2006.
- Douglas V. Verney, "Federalism, Federative Systems, and Federations: The United States, Canada, and India", *Publius*, Cilt 25, Sayı 2, Bahar, 1995.
- Ece Göztepe, "*Avrupa Birliği'nin Siyasal Bütünleşmesi ve Egemenlik Yetkisinin Paylaşılması Sorunu*", Seçkin Yayınları, Ankara, 2008.

- English-Nepali Glossary of Federalism Terms, International Institute for Democracy and Electoral Assistance and the Forum of Federations, 2009.
- Enver Bozkurt, Mehmet Özcan ve Arif Köktaş "Avrupa Birliği Hukuku", 5. Baskı, Ankara, 2011.
- Erdoğan Teziç, "Anayasa Hukuku", 12. Baskı, 2012, Beta Yayınevi, İstanbul.
- Erdoğan, Mustafa, "Anayasal Demokrasi", Ankara, Siyasal Kitabevi, 6. Baskı, 2004.
- Frank B. Cross ve Tiller H. Emerson, "The Three Faces of Federalism: An Empirical Assessment of Supreme Court Federalism Jurisprudence", *California Law Review*, Vol.73, 1999-2000.
- Frank B. Cross, "The Folly of Federalism", *Cardozo Law Review*, Vol. 24:1, 2002-2003.
- Fusun Arsava, "Avrupa Anayasası'nı Tercih Nedenleri", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 2, Sayı 5 (Bahar 2005).
- Geoffrey Garrett ve George Tsebelis, "An Institutional Critique of Intergovernmentalism", *International Organization*, Vol. 50, No. 2 (Spring, 1996).
- George Anderson, "Federalism: An Introduction, Canada, Forum of Federations", Oxford University Press, 2008.
- George Matthew, "Republic of India", içinde, Majeed Akhtar, (Ed.), "Distribution of Powers and Responsibilities in Federal Countries", Canada, McGill-Queen's University Press, 2005.
- Gerald Baier, "The EU's Constitutional Treaty: Federalism and intergovernmental relations - lessons from Canada", *Regional & Federal Studies*, Vol. 15, No. 2, 205-223, June 2005.
- Gregory Taylor, "Characterisation in Federations: Six Countries Compared", Springer, 1st Edition, 2005.

- H. Kutay Aytuğ, "AB Anayasasının Reddedilme Dinamikleri ve AB'nin İzlediği Yeni Strateji: Lizbon Antlaşması", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 11, Sayı:3, Yıl: 2009.
- Hans Kelsen, "Compulsory Adjudication of International Disputes", *The American Journal of International Law*, Vol. 37, 1943.
- Hans-Peter Schneider, "The Federal Republic of Germany", içinde, Majeed Akhtar, (Ed.), "Distribution of Powers and Responsibilities" McGill-Queen's University Press, Canada, 2006.
- Herbert Wechsler, "The Political Safeguards of Federalism: The Role of the States in the Composition and Selection of the National Government", *Columbia Law Review*, Vol. 54, No. 4, 1954.
- Hüseyin Kutay Aytuğ, "Bütünleşme Kuramlarının Avrupa Birliği Genişlemesine Bakışı", Yönetim ve Ekonomi, *Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F.*, Manisa, Cilt:15, Sayı:1, Yıl:2008.
- Irak Anayasası, Ortadoğu Startejik Araştırmalar Merkezi, İnternet Kaynak: http://www.orsam.org.tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/20101224_iraka_nayasasi.pdf, Erişim Tarihi: 02-03-2013.
- Ivo D. Duchacek, "Comparative Federalism: The Territorial Dimension of Politics", London: Holt, Rinehart and Winston, 1970.
- İlhan Lütem, "Cihanşümül Bir Federalizm'in Şartları ve Güçlükleri", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1951.
- Jan Erk ve Wilfried Swenden, (Ed.), "New Directions in Federalism Studies", USA-Canada, Routledge, 2010.
- Jan Erk, "Explaining Federalism: State, Society and Congruence In Austria, Belgium, Canada, Germany and Switzerland", USA-Canada, Routledge, 2008.
- Jenna Bednar ve William N. Eskridge, "Steadying The Court's "Unsteady Path": A Theory Of Judicial Enforcement of Federalism", *Southern California Law Review*, Vol. 68, 1995.
- Jenna Bednar, "The Robust Federation", Cambridge University Press, Cambridge, 2009, s. 6 vd.

- John C. Yoo, "Judicial Safeguards of Federalism", *Southern California Law Review*, Vol. 70, 1996- 1997.
- John Dinan, "Strengthening the Political Safeguards of Federalism: The Fate of Recent Federalism Legislation in the U.S. Congress", *Publius: The Journal of Federalism*, V.34, N.3, (Summer 2004).
- John Gaffney, (Ed.), "*Political Parties and the European Union*", London-New York, Taylor & Francis, 2003.
- Jonathan A. Rodden, "*Hamilton's Paradox: The Promise and Peril of Fiscal Federalism*", USA, Cambridge University Press, 2nd Publish, 2006.
- Jutta Kramer, "Federal Republic of Germany", içinde, John Kincaid ve Alan G. Tarr, (Ed.), "*Constitutional Origins, Structure, and Change in Federal Countries*", Mc Gill-Quens University Press, Canada, 2005.
- K.C. Wheare, "*Federal Government*", Oxford, Oxford University Press, 2nd Edition, 1951.
- Ellis Katz, "United States of America", içinde, Raoul Blindenbacher ve Abigail Ostein, (Ed.), "*Dialogues on Constitutional Origins, Structure, and Change in Federal Countries*", Volume 1, McGill-Queen's University Press, Canada, 2005.
- Kemal Gözler, "*Anayasa Hukuku Genel Esaslar*", Ekin Yayınevi, Beşinci Baskı, Bursa, Ekim 2011.
- Kenneth J. Ryan, "Federalism, Intergovernmentalism, and Intelligence: The Future of Cooperation in the European Union", *Forum on Public Policy*, 2008, Erişim Adresi: <http://www.forumonpublicpolicy.com/archivespring08/ryan.pdf>, 23.09.2014.
- Latif Aran, "Avrupa Birliği'nde Anayasalaşma Kavramı ve Anayasal Antlaşma'nın Getirdiği Yenilikler", *Europe's Log*, İnternet Kaynak: <http://europeslog.weebly.com/2/category/avrupa%20anayasal%20antlasmasb29128fd55/1.html>.
- Levent GÖNENÇ, "*Türkiye'de Seçim Uyuşmazlıkları ve Çözüm Yolları*", Ankara, Adalet Yayınevi, 2008.

- Longman Dictionary of Contemporary English (4th Ed), Copyright Leejiaqi, Longman Company.
- Lori Thorlakson, "Comparing Federal Institutions: Power and Representation in Six Federations", *West European Politics*, Routledge Publishing, 26:2, 2003.
- M. Gülce Kumrulu, "Avrupa'nın Geleceğine İlişkin Konvansiyon", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 4, Bahar: 2003.
- Majeed Akhtar, (Ed.), "*Distribution of Powers and Responsibilities*" McGill-Queen's University Press, Canada, 2006.
- Mark Tushnet, "*Taking the Constitution Away from the Courts*", USA, Princeton University Press, 1999.
- Markku Suksi, "*Sub-State Governance through Territorial Autonomy*", Springer, Berlin, 2011.
- Michael Burgess, "*Comparative Federalism: Theory and Practice*", USA-Canada, Routledge, 2006.
- Michael Burgess, "*Federalism and European Union: The Building of Europe, 1950-2000*", USA- Canada-London, Routledge-Taylor & Francis, 2002.
- Mikhail Filippov, "Riker and Federalism", *Constitutional Political Economy*, Vol: 16, 93–111, 2005.
- Morgan, Iwan W. ve Davies, Philip J., "*The Federal Nation: Perspectives on American Federalism*", USA, Palgrave Macmillan, 2008.
- Müzeyyen Özlem Çetin ve Yalçın Alganer, "Avrupa'da Birlik ve Bütünleşme Hareketleri (I)", *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt XXIII, Sayı 2, Yıl 2007.
- Neal Devins, "The Judicial Safeguards of Federalism", *Northwestern University Law Review*, Vol. 99:1, 2004.
- Nicole Bolleyer ve Evelyn Bytzek, "Government Congruence and Intergovernmental Relations in Federal Systems", *Regional and Federal Studies*, Vol. 19, No. 3, 371-397, July 2009.

- Nilüfer Karacasulu, "Avrupa Entegrasyon Kuramları ve Sosyal İnşacı Yaklaşım", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 3, No: 9, 2007.
- Oğuz Mayda, "Sosyo-Politik Bütünleşme Modeli Arayışındaki Kuramlar Işığında Avrupa Kamusal Alanına İlişkin Öneriler", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 11, No:2 (Yıl: 2012).
- Oktay Uygun, "Federal Devlet", 12 Levha Yayıncılık, İstanbul, 2007.
- Pelin Köklü, "Immigration Policy-Making In the European Union: A Case Study On The Adoption Of Directive 2003/109/EC and Its Implementation By Germany and The Netherlands", *Marmara Journal of European Studies*, Volume 19, No:1, 2011.
- Raoul Blindenbacher ve Cheryl Saunders, (Eds.), "Dialogues on Distribution of Powers and Responsibilities In Federal Countries", içinde Ellis Katz, "The United States of America: A Federal Government of Limited Powers", McGill-Queens University Press, Canada, 2005.
- Robert I. Csehi, "The Changing Nature of Intergovernmental Relations in Labor Market Development- Cases for Collaborative Federalism in Canada and the EU?", Conference Paper, *International Conference on Comparing Modes of Governance in Canada and the European Union: Social Policy Engagement across Complex Multilevel Systems*, Victoria, BC, October 14-15.
- Robert Schütze, "Delegated' Legislation in the (New) European Union: A Constitutional Analysis", *The Modern Law Review*, Volume 74, No 5, September 2011.
- Robert Schütze, "Subsidiarity After Lisbon: Reinforcing The Safeguards of Federalism?", *The Cambridge Law Journal* / Volume 68, Issue 03, November 2009.
- Roland Vaubel, "Constitutional Safeguards Against Centralization in Federal States: An International Cross-Section Analysis", *Constitutional Political Economy*, Kluwer Academic Publishers, 7,1996.
- Ronald L. Watts, "Executive Federalism: A Comapartive Analysis", *Institute of Intergovernmental Relations*, Canada, 1989.
- Ronald L. Watts, "Participation of Federated Entities in Federal Policy-Making", *Seminar on Minorities*, 2005, İnternet Kaynak:

[http://www.federalism.ch/files/categories/SummerUniversity/participati
onoffederatedentitiesinpolicymaking.pdf](http://www.federalism.ch/files/categories/SummerUniversity/participati
onoffederatedentitiesinpolicymaking.pdf).

Ronald L. Watts, , "The Contemporary Relevance of the Federal Idea",
Louis-Warsaw Transatlantic Law Journal, 1995.

Ronald L. Watts, "Comparing Federal Systems in the 1990s", Canada,
Institute of Intergovernmental Relations, Queen's University, 1996.

Ronald L. Watts, "Models of Federal-Power Sharing", *International Social
Science Journal*, Volume 53, Issue 167, March 2001.

Ronald L. Watts, "Comparative Conclusion: A Fundamental Feature of
Federations", *Forum of Federations*, International Association Centers
for Federal Studies Publications, 2006.

Cheryl Saunders, "Constitutional Arrangements of Federal Systems",
Publius, Vol. 25, No. 2, 1995.

Scott L. Greer, (Ed.) "Territory, Democracy and Justice Regionalism and
Federalism in Western Democracies", Palgrave Macmillan, New York,
2006.

Seçil Öraz, "Andrew Moravcsik ve Liberal Hükümetlerarası Sistem ile
Avrupa Bütünleşmesi", *Turkish Studies- International Periodical For
The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume
6/1 Winter 2011.

Sergio Fabbrini, "Intergovernmentalism and Its Limits: The Implications of
the Euro Crisis on the European Union", *Comparative Political Studies*,
Vol. 46, No. 9, September 2013.

Sezgin S. Mercan, "Siyasal Bütünleşme Kuramları Işığında AB
Genişlemesi", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 10, No:1 (Yıl:
2011).

Sinem Akgül Açıkmeşe, "Uluslararası İlişkiler Teorileri Işığında Avrupa
Bütünleşmesi", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 1, Sayı 1, (Bahar 2004).

Şener Şenocaklı, "Federalizm ve Kıbrıs Uyuşmazlığı", Ankara, Tutku
Yayımları, 2003.

- Theo Öhlinger, "The Genesis of the Austrian Model of Constitutional Review of Legislation", *Ratio Juris*, Vol. 16, No. 2, June 2003.
- Tim Koopmans, "*Courts and Political Institutions: A Comparative View*", New York, Cambridge University Press, 2003.
- Tufan Erhürman, "Çok Katmanlı Toplumlarda İstikrarlı Demokrasi: Birleşik Kıbrıs Örneği", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, N: 61 (1), 2012.
- Umberto Morelli ve Roberto Castaldi, "Perspectives on Federalism: Why A New Journal?", *Perspectives on Federalism*, Cilt 1, Tek Sayı, 2009.
- Ute Wachendorfer-Schmidt, (Ed.) "*Federalism and Political Performance*", London, Routledge, 2000.
- Wayne Norman, "*Negotiating Nationalism: Nation-building, Federalism, and Secession in the Multinational State*", Oxford University Press, Oxford, 2006.
- Wilfried Swenden," *Federalism and Regionalism in Western Europe: A Comparative and Thematic Analysis*", USA, Palgrave Macmillan, 2006.
- William H. Riker, "Six Books in Search of a Subject or Does Federalism Exist and Does It Matter?", *Comparative Politics*, Vol. 2, No. 1 (Oct, 1969).
- William Riker, "*Federalism: Origin, Operations, Significance*", USA: Boston, Little, Brown and Co, 1964.
- William S. Livingston, "A Note on the Nature of Federalism", *Political Science Quarterly*, Vol. 67, No. 1, 1952.